

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

71 – 77 / 14
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

Госпођински заштитник грађана Аутономне Покрајине Војводине
Омбудсман

YUCOM | Komitet pravnika
za ljudska prava

HELSINŠKI ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA
U SRBIJI

дел.бр. 39786 датум 30. 12. 2014.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

**МОНИТОРИНГ
УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ
ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ**

**МОНИТОРИНГ
ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА**

**Извештај
о посети
ОЗ Нови Сад**

Београд, октобар 2014. године

ОПШТА ЗАПАЖАЊА

ОЗ Нови Сад је класификован као завод полуотвореног типа у коме су смештају притворена, прекршајно-кажњена и осуђена лица. Предвиђени капацитет Завода је 500 лица, али је на дан посета тима НПМ, тај број био већи. Међутим, већина осуђених је смештено у затворено одељење и у њему остаје до истека казне услед неиспуњења услова за прелазака у повољнију васпитну групу, чиме се доводи у питање остваривања програма поступања и сврхе извршења казне. Такође, у затвореном одељењу је присутна пренасељеност. Забрињава недостатак специјализованих програма третмана за повратнике и зависнике од психоактивних супстанци, а нарочито непромерно велики број дисциплинских поступака према лицима лишеним слободе.

САДРЖАЈ

1. УВОД

1.1. ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ

1.1.1. Мандат НПМ

1.2. Подаци о посети заводу

1.2.1. Општи подаци о посети

1.2.2. Ток посете

1.2.3. Сарадња завода са НПМ

1.3. ПОДАЦИ О ЗАВОДУ

1.3.1. Општи подаци о заводу / службени подаци

1.3.2. Посебни подаци - 2013. године / службени подаци

1.3.3. Посебни подаци - на дан посете / службени подаци

1.3.4. Локација и архитектура завода

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. СМЕШТАЈ

2.1.1. Смештај притвореника

2.1.2. Смештај осуђених

2.1.2.1. Смештај у пријемном одељењу

2.1.3. Смештај прекршајно кажњених

2.1.4. Смештај нерегуларних миграната

2.1.5. Опште опсервације о смештају у заводу

2.2. ИСХРАНА

2.2.1. Кухиња

2.2.2. Трпезарија

2.2.3. Кантина

2.3. ПРАВНА ЗАШТИТА, БЕЗБЕДНОСТ И КОНТРОЛА

2.3.1. Правна заштита

2.3.1.1. Информисање о правима и доступност прописа

2.3.1.2. Пружање правне помоћи

2.3.1.3. Посете браниоца, конзулата и организација за заштиту људских права

2.3.1.4. Притужбе и жалбе

2.3.1.5. Достављање службене поште

2.3.2. Безбедност

2.3.2.1. Повреде безбедности (ванредни догађаји)

2.3.2.2. Мере безбедности

2.3.2.2.1. - претреси (прегледни) лица, просторија и пакета

2.3.2.2.2. - видео надзор

2.3.2.2.3. - аларм за позивање страже

2.3.2.3. Мере принуде

2.3.2.4. Посебне мере

2.3.2.4.1. Смештај под појачан надзор

- 2.3.2.5. *Дисциплинске мере*
- 2.3.2.5.1. *- дисциплинска мера упућивања у самицу*
- 2.3.3. **Премештаји, прекиди, отпуштања**
- 2.3.3.1. *Премештај*
- 2.3.3.2. *Прекид извршења казне*
- 2.3.3.3. *Превремено отпуштање*
- 2.3.4. **Контрола над радом Завода**

2.4. ТРЕТМАН И ПРАВА ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ

- 2.4.1 **Третман осуђених**
- 2.4.1.1. *Организација*
- 2.4.1.2. *Пријем*
- 2.4.1.3. *Утврђивање програма поступања / разврставање*
- 2.4.1.4. *Остваривање програма поступања (третмански рад)*
- 2.4.1.5. *Додељивање и укидање посебних права*
- 2.4.1.6. *Измена програма поступања / накнадно разврставање*
- 2.4.1.7. *Социјална подршка*
- 2.4.1.8. *Припрема за отпуст*
- 2.4.2. **Образовање**
- 2.4.3. **Рад**
- 2.4.3.1. *Организација*
- 2.4.3.2. *Обука*
- 2.4.3.3. *Упошљавање*
- 2.4.3.4. *Заштита и повреде на раду*
- 2.4.3.5. *Дневни, недељни и годишњи одмор*
- 2.4.4. **Слободно време**
- 2.4.4.1. *Време изван затворених просторија*
- 2.4.4.2. *Физичке активности*
- 2.4.4.3. *Културне активности*
- 2.4.5. **Обавештавање**
- 2.4.5.1. *Штампа*
- 2.4.5.2. *Радио и телевизија*
- 2.4.5.3. *Библиотека*
- 2.4.6. **Посете**
- 2.4.6.1. *Посете породице*
- 2.4.6.2. *Посете у посебној просторији*
- 2.4.7. **Пошиљке и комуникација**
- 2.4.7.1. *Дописивање*
- 2.4.7.2. *Пакети*
- 2.4.7.3. *Новчане пошиљке*
- 2.4.7.4. *Телефонирање*
- 2.4.8. **Верска права**
- 2.4.9. **Поступање према посебно осетљивим особама**
- 2.4.9.1. *Малолетници*
- 2.4.9.2. *Особе са инвалидитетом*
- 2.4.9.3. *Жене*
- 2.4.9.4. *ЛГБТ особе*
- 2.4.9.5. *Припадници националних мањина*
- 2.4.9.6. *Старе особе*
- 2.4.9.7. *Странци*

2.5. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

- 2.5.1. **Организација**
- 2.5.1.1. *Здравствена служба*
- 2.5.1.2. *Здравствене евиденције*
- 2.5.1.3. *Праћење здравственог стања*
- 2.5.1.4. *Просторије за пружање здравствене заштите*
- 2.5.1.5. *Апотека, подела лекова и терапије*
- 2.5.2. **Лекарски прегледи**
- 2.5.2.1. *Прегледи по пријему*
- 2.5.2.2. *Редовни (периодични) прегледи*
- 2.5.2.3. *Прегледи по захтеву*
- 2.5.2.4. *Прегледи у посебним случајевима*
- 2.5.3. **Лечење и интервенције**
- 2.5.3.1. *Лечење и интервенције у заводу*
- 2.5.3.2. *Лечење и интервенције ван завода*
- 2.5.3.3. *Стоматолошка заштита*
- 2.5.3.4. *Лечење душевно оболелих лица*
- 2.5.4. **Посебни аспекти здравствене заштите**
- 2.5.4.1. *Заразне болести*
- 2.5.4.2. *Болести зависности*
- 2.5.4.3. *Повређивања*
- 2.5.4.4. *Штрајк глађу*
- 2.5.4.5. *Смртни случајеви*
- 2.5.6. **Здравствени надзор**
- 2.5.6.1. *Надзор над радом завода*
- 2.5.6.2. *Надзор над радом здравствене службе*

1. УВОД
1.1. ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ
1.1.1. МАНДАТ НПМ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака¹, прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима, са службеним лицима која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређење услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су 12. децембра 2011. године потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ, којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама на територији АП Војводине у којима су смештена лица лишена слободе.

На основу спроведеног поступка по Јавном позиву објављеном 29. децембра 2011. године у Службеном гласнику Републике Србије, у складу са предлогом тим поводом образоване стручне комисије, Заштитник грађана је донео Одлуку о избору удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то су Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Дијалог, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUKOM), Међународна мрежа помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје са препорукама које доставља посећеној установи, те у наредном периоду ступа у дијалог са установом и органом у чијем је саставу, у циљу отклањања утврђених недостатака или пропуста у раду који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

---

¹ Службени лист СЦГ - Међународни уговори, бр. 16/2005 и 2/2006 и Службени гласник РС - Међународни уговори, бр. 7/2011)

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ ЗАВОДУ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Окружни затвор у Новом Саду
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	06. и 07. октобар 2014. године
РАЗЛОГ ПОСЕТЕ	Послови Националног механизма за превенцију тортуре у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/2011)
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана и Покрајински заштитник грађана – омбудсман, у сарадњи са удружењима грађана: Хелсиншки одбор у Србији и Комитет правника за људска права, уз учешће спољног сарадника – експерата медицинске струке.
ВРСТА ПОСЕТЕ	Редовна посета (по Плану посета за 2014. годину)
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена телефонским путем
ЧЛАНОВИ ТИМА	<p>Стеван Арамбасић, вођа тима, заменик Покрајинског заштитника грађана–омбудсмана Јагода Вјештица, саветница у Покрајинском заштитнику грађана–омбудсману Јелена Унијат, Стручна служба Заштитника грађана Јелена Самарџић, Стручна служба Заштитника грађана Јелена Јелић, Стручна служба Заштитника грађана Јелена Мироков Субић представница Хелсиншког одбора у Србији Катарина Голубовић представница Комитет правника за људска права Проф. др Ђорђе Алемпијевић, лекар форензичар</p>

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

Национални механизам за превенцију тортуре посете установама у којим се налазе лица лишена слободe обавља у складу са усвојеном методологијом, по којој посета садржи пет фаза.

ФАЗА I: РАЗГОВОР СА УПРАВНИКОМ ЗАВОДА

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре започета је, у оквиру I фазе по утврђеној методологији, разговором са Зораном Јовановићем, управником Завода.

У уводном излагању, вођа тима Националног механизма за превенцију тортуре указао је на мандат Националног механизма за превенцију тортуре, опште циљеве који се желе постићи, принципе поступања и план посете Заводу.

Управник Завода је представио је Завод у општим цртама, и указао на основне проблеме са којима се Завод суочава у раду, наглашавајући недостатак особља, као и материјалних средстава за обављање неопходних радова у циљу уређивања смештајних капацитета.

ФАЗА II: ОБИЛАЗАК УСТАНОВЕ

Тим Националног механизма за превенцију тортуре је посету, у оквиру II фазе по утврђеној методологији, наставио заједничким обиласком Завода.

Мониторинг тим Националног механизма за превенцију тортуре је у пуном саставу обишао смештајне капацитете, најпре просторије за смештај притвореника, просторије за смештај осуђених и прекршајно кажњених лица, пријемно одељење, просторије за смештај лица под посебним и дисциплинским мерама, затим просторе за шетњу, кухињу и трпезарију, кантину, просторије за посете и просторије за пружање здравствене заштите.

ФАЗА III: УТВРЂИВАЊЕ СТАЊА У ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре је, у оквиру III фазе посете по утврђеној методологији, обухватила разговоре са руководиоцима областима рада (начелницима служби) у Заводу о стању у релевантним областима као што су безбедност и инциденти; мере принуде, посебне и дисциплинске мере; права лица лишених слободe и њихов третман; здравствена заштита и сл.

Начелници и друга одговорна лица у Заводу су чланове тима Националног механизма за превенцију тортуре информисали о стању у области, проблемима у раду са којима се суочавају, објективним недостацима и субјективним слабостима.

Током разговора извршен је увид и копирање документације релевантне за утврђивање стања и поштовања права лица лишених слободe.

Осим разговора и увида и копирања документације, чланови тима Националног механизма за превенцију тортуре су у оквиру III фазе посете обишли поједине посебне просторије референтне за област посматрања.

ФАЗА IV: ИНТЕРВЈУИ СА ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Тим Националног механизма за превенцију тортуре је обавио и интервјуе са појединим лицима лишеним слободе смештеним у Заводу.

ФАЗА V: ЗАВРШНИ РАЗГОВОР СА УПРАВНИКОМ ЗАВОДА

Посета Заводу окончана је, по утврђеној методологији, разговором тима Националног механизма за превенцију тортуре са управником Завода.

Тима Националног механизма за превенцију тортуре указао је на основне утиске о посети, пре свега о поштовању права лица лишених слободе, њиховом третману, здравственој заштити и исхрани, ученој атмосфери међу осуђенима, односу запослених према тиму Националног механизма за превенцију тортуре, о примедбама које су истакла лица лишена слободе, као и о елементима који могу довести до појаве тортуре, нечовечног или понижавајућег поступања.

1.2.3. САРАДЊА ЗАВОДА СА НПМ

Управа Завода и сва затечена службена лица остварила су пуну сарадњу са мониторинг тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави своју дужност.

Запослени су показали кооперативност, дали одговоре на сва постављена питања, мониторинг тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама у Заводу, фотографисање свих делова Завода без ограничења, као и преглед, увид и фотографисање целокупне тражене документације. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са свим лицима лишеним слободе по избору чланова мониторинг тима НПМ.

Поступање управе Завода и свих запослених у смислу стварања услова за рад НПМ, као и недвосмислено исказана критичка свест у односу на пропусте уочене током посете, охрабрује у смислу очекивања да ће уочени недостаци на које је указано у овом извештају бити благовремено отклоњени у складу са објективним могућностима Завода.

1.3. ПОДАЦИ О ЗАВОДУ

1.3.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ЗАВОДУ / службени подаци

НАЗИВ ЗАВОДА	Окружни затвор у Новом Саду
АДРЕСА	Пролетерска 1/а, 21000 Нови Сад
ТЕЛ / ФАКС / E-mail	021/6411-555, 021/6893-033, nszatvor@uiks.gov.rs
УПРАВНИК ЗАВОДА	Зоран Јовановић
ВРСТА ЗАВОДА	Окружни затвор
ТИП ЗАВОДА	Полуотвореног типа
ОДЕЉЕЊА	Полуотворено одељење Затворено одељење
СЛУЖБЕ	Служба за обезбеђење Служба за третман Служба за обуку и упошљавање Служба за здравствену заштиту Служба за опште послове
БРОЈ РАДНО АНГАЖОВАНИХ У ЗАВОДУ - у радном односу и по уговору о делу	укупно 130 запослених, од тога: - 15 на пословима третмана - 74 на пословима обезбеђења - 13 на пословима обуке и упошљавања - 6 на пословима здравствене заштите, од тога: / 2 медицинска техничара / 2 лекара опште праксе / 1 стоматолог / 1 психијатар - на општим пословима, од тога: / 2 дипломирана правника / 3 професионална кувара
ПРЕДВИЂЕН КАПАЦИТЕТ ЗАВОДА	за укупно 500 лица, од тога: - за 156 притвореника - за 292 осуђених - за 52 прекршајно кажњена лица

<p>ПОСЕБНЕ ПРОСТОРИЈЕ</p>	<p>за притвор (<i>притворска јединица/одељење</i>) за пријем (<i>пријемно одељење</i>) за извршење казне за прекршај за издвајање оболелих осуђених за амбуланту за зубну ординацију за апотеку за смештај под појачани надзор (<i>ОПН</i>) за усамљење и за извршење дисциплинске мере самице за посете браниоца за посете породице за посете брачног друга или другог блиског лица (<i>кућа љубави</i>) за културне активности за библиотеку за обављање верског обреда простор за шетњу теретана спортски терен</p>
<p>ЕВИДЕНЦИЈЕ (КЊИГЕ) КОЈЕ СЕ ВОДЕ У ЗАВОДУ</p>	<p>Евиденција (књига) ванредних догађаја (инцидената) / води је Служба за обезбеђење Евиденција (књига) примене мера принуде / води је Служба за обезбеђење Евиденција (књига) примене посебних мера / води је Служба за обезбеђење Евиденција (књига) дисциплинских поступака / води је Служба за обезбеђење Евиденција (књига) дисциплин. мере упућивања у самицу / води је Служба за обезбеђење Евиденција (књига) повреда / води је Служба за обезбеђење Евиденција (књига) пружања правне помоћи / води је Служба за опште послове Евиденција (књига) бекства / води је Служба за обезбеђење</p>

1.3.2. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ / службени подаци из 2013. године

<p>ВАНРЕДНИ ДОГАЂАЈИ (ИНЦИДЕНТИ) У ЗАВОДУ</p>	<p>У 2013. години у Заводу је било: 686 ванредних догађаја (инцидената), и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3 бекстава и удаљења /у којима је учествовало 3 лица - 3 напада на службено лице /у којима је учествовало 3 лица - 30 насиља међу затвореницима (убиства, туче и сл.) /у којима је учествовало 70 лица - 13 самоповређивања - 42 објављена штрајка глађу /у којима је учествовало 42 лица - 10 проузроковања материјалне штете /у којима је учествовало 10 лица - 585 проналазака недозвољених предмета
<p>МЕРЕ ПРИНУДЕ У ЗАВОДУ</p>	<p>У 2013. години према 71 лицу су примењене мере принуде, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 23 употребе физичке снаге - 2 везивања - 52 издвајања - 19 употреба гумене палице
<p>ПОСЕБНЕ МЕРЕ У ЗАВОДУ</p>	<p>У 2013. години према 163 лица су одређене посебне мере, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - према 57 лица: смештај под појачан надзор - према 106 лица: тестирање на заразне болести или психоактивне супстанце
<p>ДИСЦИПЛИНСКЕ МЕРЕ У ЗАВОДУ</p>	<p>У 2013. години према 368 лица су изречене дисциплинске мере, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - према 99 лица упућивање у самицу, - према 22 лица условно упућивање у самицу - према 10 лица ограничење или забрана располагања новцем - према 52 лица ограничење или забрана примања пакета, - према 12 лица условно ограничење или забрана примања пакета, - према 173 лица укор

ПОДНЕТЕ ПРИТУЖБЕ, ЖАЛБЕ и ТУЖБЕ	У 2013. години лица смештена у Заводу су поднела укупно 28 притужби, жалби и тужби, и то: - 11 притужби управнику Завода - 13 притужби директору Управе - 3 жалби на првостепена решења - 1 тужбу суду против коначног решења
ПРУЖЕНЕ ЗДРАВСТВЕНЕ УСЛУГЕ У ЗАВОДУ	У 2013. години у Заводу је 25 581 пут пружена здравствена услуга (Здравствени преглед и интервенције)
УПУЋИВАЊЕ У ЗДРАВСТВЕНУ УСТАНОВУ	У 2013. години у 29 лица је упућено ради пружања одговарајуће здравствене заштите ван Завода, и то: 21 у Специјалну затворску болницу 8 у друге здравствене установе
СМРТНИ СЛУЧАЈЕВИ	У 2013. години у Заводу није било смртних случајева
ШТРАЈКОВИ ГЛАЂУ	У 2013. години у Заводу су била 42 објављена штрајка глађу, у којима је учествовало 42 лица
ПРАВНА ПОМОЋ	У 2013. години у Заводу је 90 пута пружена правна помоћ
ПРЕМЕШТАЈИ	У 2013. години 7 осуђених је премештено у други Завод по налогу министра, а 17 због спајања казни
ПРЕКИДИ	У 2013. години једном осуђеном је прекинуто извршење казне затвора
ПРЕВРЕМЕНА ОТПУШТАЊА	У 2013. години 268 осуђених је превремено отпуштено из Завода

1.3.3. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ / службени подаци на дан посете

<p>БРОЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ СМЕШТЕНИХ У ЗАВОДУ</p>	<p>Укупно 522 лица, од тога</p> <ul style="list-style-type: none"> - 154 у <u>притвору</u> - 362 на извршењу <u>казне затвора</u>, и то: <ul style="list-style-type: none"> - 322 <u>осуђених</u> <ul style="list-style-type: none"> / 29 у пријемном одељењу / 80 у полуотвореном одељењу / 213 у затвореном одељењу - 40 <u>прекршајно кажњених</u> - 6 <u>ван Завода</u> (привремено у другом заводу, здравственој установи, на одсуству и сл.)
<p>БРОЈ ПРИПАДНИКА ПОСЕБНИХ ГРУПА</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 2 <u>лица са инвалидитетом</u> којима је за кретање потребна: <ul style="list-style-type: none"> - употреба инвалидских колица или ортопедских помагала - слеп, односно слабовида лица којане могу самостално да се крећу <ul style="list-style-type: none"> / 1 у притвору / 1 прекршајно кажњен - 6 <u>странаца</u> у притвору - 8 <u>жена у притвору</u> - 7 <u>малолетника у притвору</u>
<p>БРОЈ ОСУЂЕНХ ПОД МЕРАМА</p>	<p>Осуђени под ПОСЕБНИМ МЕРАМА:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 6 смештено под <u>појачан надзор</u> <p>Осуђени под ДИСЦИПЛИНСКИМ МЕРАМА:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2 ограничења или забрана <u>примања пакета</u>

1.3.4. ЛОКАЦИЈА И АРХИТЕКТУРА ЗАВОДА

ЛОКАЦИЈА ЗАВОДА	Завод се налази у Новом Саду, приградско насеље Клиса, недалеко од пута Суботица – Београд.
АРХИТЕКТУРА ЗАВОДА	Објекти су грађени 1980-их. Већина зграда делује руинирано, осим зграде у којој су смештени полуотворено и отворено одељење и прекршајно кажњени Управна зграда је одвојена од зграда у којима су смештена лица лишена слободе. Одељења су у посебним зградама смештеним у заводски круг. У кругу се налазе спортски терени, простори за шетњу лица лишених слободе и црква. Поред заводског круга налази се и економија.
СТАЊЕ ОБЈЕКТАТА	Притвор и затворено одељење су саграђени осамдесетих година, а полуотворено одељење је саграшено 2006. Године. Стање објеката је релативно задовољавајуће.

МАПА ЗАВОДА

2.1. СМЕШТАЈ

2.1.1. СМЕШТАЈ ПРИТВОРЕНИКА

Притворска јединица налази се у посебној згради Окружног затвора у Новом Саду. У приземљу се налази женско одељење, које је решеткама физички одвојена целина са ходником и састоји се од четири просторије-спаваонице, посебног заједничког купатила и шеталишта. Завод има и две посебне спаваонице у које се смештају малолетници.

Према званичним подацима, капацитет ОЗ Нови Сад је пројектован за 140 притвореника. У току 2013. године у Окружном затвору у Новом Саду било је притворено укупно 319 лица. На основу увида у службену евиденцију из 2014. године, највећи број притвореника у 2014. години био је на самом почетку године и износио је 219 лица, од када константно пада. У тренутку посете, у притворској јединици је било 149 притвореника (134 мушкараца, 8 жена и 7 малолетника). Имајући у виду бројно стање у тренутку посете притвореници су били смештени у 42 просторије - спаваонице, по правилу по четворо лица. При оваквом распореду, на једног притвореника долази мање од 8 кубних метара, односно мање од 4 квадратна метра простора. Такође, уочен је и велики број празних лежаја по просторијама - спаваоницама који смањују употребу слободног простора.²

УТВРЂЕНО

У притворској јединици ОЗ Нови Сад на једног притвореника долази мање од 8 кубних метара, односно мање од 4 квадратна метра простора, а и постоји одређени број лежајева који се не користе и који онемогућавају коришћење слободног простора.

РАЗЛОЗИ

Спаваоница мора да буде толико пространа да на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.³

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено.⁴

Услови смештаја затвореника, нарочито просторије за спавање, морају бити такви да не нарушавају људско достојанство, да се поштује приватност и испуњавају захтеви за одржавање здравља и хигијене, водећи рачуна о климатским условима, нарочито о површини пода и запремини ваздуха у просторији.⁵

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад обезбедиће у притворској јединици потребан простор за смештај притвореника, тако да на једног притвореника у просторији-спаваоници дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.

У погледу распореда притвореника, управа Завода води рачуна о полу, узрасту, здравственом стању, склоностима, ранијој осуђиваности, националности, етничкој и верској припадности. Тако, постоји посебна организациона целина за смештај жена, тзв. женско одељење. Спаваонице поред просторија командира су одређене за смештај малолетника. Посебна спаваоница са одређеним

² Уочена је тенденција опадања броја притвореника од како је почела примена новог ЗКП-а, тј. тужилачка истрага. У 2013. години највећи број притвореника је био 319, у јануару ове године тај број је износио 211, августу 178, септембру 167, а у тренутку посете било је 149 лица. Од укупног броја лица која се налазе у притвору њих 20-ак је ту већ 3 године или и дуже. У 2014-ој је било 3 до 4 случаја где је притвор укинут због јемства, а за 15-ак лица је одређен кућни притвор до правноснажности пресуде.

³ ЗИКС, ("Службени гласник РС", бр. 55/2014), чл. 79. ст. 1 и Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16. ст. 2.

⁴ ЗИКС, чл. 239.

⁵ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Res (2006) 2, тач. 18.1.

условима је одређена за смештај болесних и немоћних лица (тзв. болесничка соба). Странци су смештени заједно. Такође, лица која се гоне за извршење кривичних дела против полне слободе су смештена у истој просторији. Води се рачуна да о томе да се заједно не смештају лица између којих би из различитих разлога могао настати конфликт. Лица која се терете за исто дело се обавезно раздвајају.

У притворској јединици не постоји посебна просторија намењена за дневни боравак притворених лица.

УТВРЂЕНО

У притворској јединици ОЗ Нови Сад не постоји посебна просторија намењена за дневни боравак притворених лица.

РАЗЛОЗИ

Затвореници не могу једноставно бити остављени да недељама, можда чак и месецима, чаме затворени у својим ћелијама, без обзира како добри били материјални услови унутар самих ћелија. Европски комитет за спречавање мучења сматра да би требало тежити да се осигура да лица у притворским јединицама буду у могућности да проведу разуман део дана (8 сати или више) изван својих ћелија, укључени у сврсисходне активности разноликог карактера.⁶

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено.⁷

Осуђени има право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама. Разврставање осуђеног у просторије за заједнички боравак и спаваонице спровеиће се уз брижљиву оцену свих околности и података евидентираних у пријемном одељењу, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства од којих зависи међусобни утицај и опасност од међусобног физичког и психичког угрожавања.⁸

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће обезбедити да притвореници проводе расположиво време током дана (у преподневним и поподневним сатима) ван просторије – спаваонице, у заједничким просторијама са другим притвореницима са којима им одлуком суда није забрањен контакт.

У већини спаваоница примећена је влага и поред прошлогодишњег кречења. У неким спаваоницама отпада малтер са плафона. Влага је нарочито уочљива око врата и на плафону заједничког купатила.

УТВРЂЕНО

У просторијама-спаваоницама у притворској јединици примећена је влага на зидовима.

⁶ Извод из 2. Општег извештаја Европског комитета за спречавање мучења, *CPT/Info* (92) 3

⁷ ЗИКС, чл. 239.

⁸ ЗИКС, чл. 77 ст. 1, 2.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право на смештај који одговара савременим здравственим, хигијенским и просторним условима и месним климатским приликама.⁹

Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид. Просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.¹⁰

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће у свим просторијама-спаваоницама притворске јединице санирати зидове од влаге и извршити хигијенско кречење.

Грејање у просторијама је подно, па је задовољавајућа како загрејаност спаваоница тако и стање подова.

Свака просторија - спаваоница има од два до три велика прозора, са прозирним стаклом, што омогућава адекватно природно осветљење у мери која омогућује читање и рад без сметњи за вид. На прозорима се налазе решетке као и шпер-плоче која би требало да онемогући евентуалну комуникацију између притвореника из различитих соба.¹¹ Просторије се проветравају отварањем свих прозора, што је довољно за доток свежег ваздуха. У свакој просторији постоји по једна сијалица која омогућава довољно вештачко осветљење за несметано читање.

Лежаји имају душеке. Јастуци и постељина делују чисто. По наводима затечених притвореника, постељина се мења два пута месечно, с тим да је притвореницима дозвољено да користе своју постељину, што обично чине.

Ниједна спаваоница притвореника нема касете или ормариће за одлагање личних ствари, па притвореници личне ствари држе на слободним креветима и у картонским кутијама које стоје испод кревета. То даје спаваоницама неуредан изглед.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад притвореницима нису обезбеђене касете за одлагање личних ствари.

РАЗЛОЗИ

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено.¹²

За време извршења казне осуђени може поседовати: прибор за одржавање личне хигијене; прибор за бријање који не угрожава безбедност; ортопедска помагала; прибор за писање; прибор за чишћење одеће и обуће; ручни сат; венчани или веренички прстен; ствари и литературу за верску употребу; перорез са заобљеним врхом дужине до шест центиметара; сопствену постељину, рубље и обућу; лулу; дуван и цигарете, као и одећу и обућу за физичку активност. Осуђени може имати код себе ствари у количини којом се не нарушава безбедност и ред.

Завод осуђеном обезбеђује посебан орман за одлагање ствари које може користити у заводу.¹³

ПРЕПОРУКА

ОЗ у Новом Саду ће притвореницима обезбедити касете за одлагање личних ствари.

⁹ ЗИКС, чл. 77, ст. 1.

¹⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16, ст. 1.

¹¹ У досијеима је уочено давање изјава притвореника услед «пецања» цигарета са нижег спрата.

¹² ЗИКС, чл. 239.

¹³ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 20.

Притвореници оброке добијају у спаваоницама. Већина притвореника се изјаснила да је храна задовољавајућа, али да углавном једу оно што им пошаљу породице. У исхрани је заступљено воће и месо, али како наводе не у довољној количини нити задовољавајућег квалитета. За воће наводе да добијају углавном јабуке два пута недељно. Притвореницима, који имају потребе за тим, из здравствених разлога омогућена је посебна исхрана.

У свакој просторији се налази мокри чвор - тоалет, који је одвојен од остатка просторије. Сваки тоалет има чучавац са испирачем и лавабо без топле воде, а зидови и под су обложени керамичким плочицама, које су у добром стању.

У просторији-спаваоници у којој су смештени малолетници, у оквиру мокрог чвора, хигијена мокрог чвора је јако лоша и одређени санитарни уређаји су дотрајали¹⁴.

Притворска јединица има два заједничка купатила са по осам кабина и тушева, физички одвојених тако да се у одређеној мери омогућава приватност лица приликом туширања. Под и зидови купатила су обложени плочицама и у добром су стању, али су тушеви дотрајали. Притвореници се купају једном недељно, или више пута, ако затворски лекар тако одреди.

Притвореници добијају хигијенске пакете по молби и они садрже сапун, тоалет папир, пасту за зубе, литар шампона, бријач и прашак за прање веша.

Апарати за гашење пожара се налазе у ходнику. Утичница за струју у спаваоницама постоји, али не и аларм за позивање страже, сем у женском одељењу.

Положај притвореница

У женском делу притворске јединице постоје 4 просторије-спаваонице. Све собе имају обезбеђену дневну светлост и прозоре који се могу отворити. На прозорима постоје решетке. У оквиру соба постоји мокри чвор (WC шоља и лавабо.) Собе имају само хладну воду. Притвореницама стражари увече или ујутро дају кофе топле воде за потребе собе. Хигијену у собама одржавају саме притворенице. Собе имају телевизоре, а притворенице могу да имају и радио.

Женско одељење има једно заједничко купатило у коме се налазе 3 туш кабине са топлом и хладном водом и лавабоом. Притворенице имају право на купање 2 пута недељно, а уколико постоји препорука лекара (из здравствених разлога) и чешће. Заједничко купатило изгледа уредно. Свима се обезбеђује кофа топле воде, по потреби, увече.

Обезбеђен им је посебан простор за шетњу који је покривен видео надзором. Има клупу за седење и надстрешницу, зеленила и цвећа о коме се брину притворенице. Притворенице користе шеталиште и више од сат времена дневно. Надстрешница служи за сушење веша.

На женском одељењу, поред две службенице обезбеђења, од којих је једна командир женског одељења, раде и мушки чувари.

2.1.2. СМЕШТАЈ ОСУЂЕНИХ

Осуђена лица се смештају у два двоетажна објекта. У „ПАВИЉОН 2“ смештају се лица која су у „В“ васпитној групи, а у другом објекту се налазе лица која су у „Б“ васпитној групи. У тренутку посете у Заводу су се налазила 322 осуђена лица, од тога 29 у пријемном одељењу, 80 у полуотвореном и 213 у затвореном одељењу.

ПАВИЉОН 2

¹⁴ Види препоруку под 2.1.5.

Смештај у Павиљону 2 је организован по принципу „блока“, који се састоји од спаваоница и заједничког мокрог чвора. Раније је на блоку постојала просторија која је имала функцију дневног боравак, али је она претворена у спаваоницу.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад у затвореном одељењу осуђеницима није обезбеђена просторија за дневни боравак.

РАЗЛОЗИ

Осуђеницима се обезбеђује простор за дневни боравак. У простору за дневни боравак мора се обезбедити довољан број столица и одговарајући број столова према броју осуђеника који га користе. Простор за дневни боравак мора имати техничке услове за коришћење радио и телевизијског апарата.¹⁵

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће у оквиру затвореног одељења обезбедити наменску просторију за дневни боравак осуђених са довољним бројем столица и одговарајућим бројем столова, као и техничке услове за коришћење радио и телевизијског програма.

По соби има од 14 до 16 лежајева. Иако у тренутку посете нису сви лежајеви били попуњени, на једног осуђеника долази мање од 8 кубних метара, односно мање од 4 квадратна метра простора.

УТВРЂЕНО

У затвореном одељењу ОЗ Нови Сад на једног осуђеника долази мање од 8 кубних метара, односно мање од 4 квадратна метра простора, а и постоји велики број лежаја који се не користе и који онемогућавају коришћење слободног простора.

РАЗЛОЗИ

Спаваоница мора да буде толико пространа да на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.¹⁶

Услови смештаја затвореника, нарочито просторије за спавање, морају бити такви да не нарушавају људско достојанство, да се поштује приватност и испуњавају захтеви за одржавање здравља и хигијене, водећи рачуна о климатским условима, нарочито о површини пода и запремини ваздуха у просторији.¹⁷

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад обезбедиће у затвореном одељењу потребан простор за смештај осуђеника, тако да на једног осуђеника у просторији-спавоници дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.

Врата спаваоница у „блоку“ су током дана и ноћи откључана, тако да је комуникација између осуђених из различитих спаваоница омогућена.

Касете се налазе у спаваоницама, али их нема сваки осуђени, тако да ствари држе по поду и слободним крветима.

¹⁵ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16, ст. 3, 4, 5.

¹⁶ ЗИКС, ("Службени гласник РС", бр. 55/2014), чл. 79. ст. 1 и Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16. ст. 2.

¹⁷ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Rec (2006) 2, тач. 18.1.

УТВРЂЕНО

У затвореном одељењу у ОЗ Нови Сад нема довољан број касета за одлагање личних ствари.

РАЗЛОЗИ

За време извршења казне осуђени може поседовати: прибор за одржавање личне хигијене; прибор за бријање који не угрожава безбедност; ортопедска помагала; прибор за писање; прибор за чишћење одеће и обуће; ручни сат; венчани или веренички прстен; ствари и литературу за верску употребу; перорез са заобљеним врхом дужине до шест центиметара; сопствену постељину, рубље и обућу; лулу; дуван и цигарете, као и одећу и обућу за физичку активност. Осуђени може имати код себе ствари у количини којом се не нарушава безбедност и ред.

Завод осуђеном обезбеђује посебан орман за одлагање ствари које може користити у заводу.¹⁸

ПРЕПОРУКА

ОЗ у Новом Саду ће осуђенима у затвореном одељењу обезбедити довољан број касета за одлагање личних ствари.

Непушачи се смештају у исту спаваоницу са пушачима.

УТВРЂЕНО

У просторијама-спаваоницама у Павиљону 2 осуђени непушачи су смештени заједно са пушачима.

РАЗЛОЗИ

Нико не сме угрозити телесно и душевно здравље осуђеног.¹⁹

Осуђени има право на смештај који одговара савременим здравственим, хигијенским и просторним условима и месним климатским приликама.²⁰

Забрањено је пушење у соби за спавање, просторијама за дневни боравак, трпезарији и у радним просторима где постоји могућност избијања пожара. У заводу постоји простор који је одређен за пушење.²¹

Непушачи на извршењу казне затвора и у притвору биће смештени одвојено од пушача, односно у просторије у којима се не пуши.

Непушачи који су на извршењу казне затвора и у притвору, а тренутно су смештени заједно са пушачима, односно у просторије у којима се пуши, без одлагања ће бити премештени у просторије у којима се не пуши, односно смештени одвојено од пушача.

У просторијама у којима су смештени непушачи на извршењу казне затвора и у притвору, односно у просторијама у којима се не пуши, на видном месту ће бити истакнут знак забране пушења.²²

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад у неће заједно у исту спаваоницу смештати пушаче и непушаче.

Спаваонице имају прозоре, који се отварају и који омогућују непосредан доток природне светлости. Такође, постоји и адекватно вештачко осветљење. Лежајеви имају душек, јастук и постељину, која делује релативно чисто. Осуђени углавном користе личну посељину. Спаваонице су опремљене столом, клупама и столицама. Грејање је непосредно преко радијатора у спаваоницама и загрејаност је добра. Утичнице за струју, телевизори и радио апарати постоје, али

¹⁸ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 20.

¹⁹ ЗИКС, чл. 76, ст. 2.

²⁰ ЗИКС, чл. 77, ст. 1.

²¹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 22.

²² Препорука Заштитника грађана 12-1558/2009

не и аларм / дугме за позивање страже. Примећена је влага, а у појединим спаваоницама отпада малтер са плафона. Мокри чворови у спаваоницама не постоје већ осућени користе заједничка купатила и мокре чворове, који се налазе у сваком „блоку“.

ПОЛУОТВОРЕНО ОДЕЉЕЊЕ

Смештај је организован по принципу „блока“ који се састоји од спаваоница, заједничког дневног боравка и мокрог чвора. Врата спаваоница су увек откључана.

У заједничким просторијама и заједничком централном ходнику је омогућена комуникација између осућених из различитих спаваоница. Постоји заједнички дневни боравак, у коме се налазе столови, столице, телевизор, радио и др. апарати. Касету има сваки осућеник. Грејање у спаваоницама је непосредно преко радијатора, а оброци се служе у трпезарији. Непушачи се не смештају заједно са пушачима, односно постоје два „блока“, у леви се смештају пушачи, а у десни непушачи.

Спаваонице изгледају одржавано. Влага није приметна, зидови су окречени и хигијена је добра. Спољни прозори постоје, отварају се и имају прозирно стакло. Такође, постоји адекватно вештачко осветљење. Засебан лежај има свако, а лежајеви имају душек, јастук и постељину, која делује чисто. Загрејаност је добра.

Мокри чвор у спаваоницама не постоји, већ је заједнички за цео блок. Доступан је свакогодно и у добром је стању. Хигијена је задовољавајућа и влага није приметна.

Затечена лица су изјавила да су условима смештаја задовољна.

2.1.2.1. СМЕШТАЈ У ПРИЈЕМНОМ ОДЕЉЕЊУ

Након ступања у Завод, осућени се смештају у посебне спаваонице на II етажу Павиљона 2. Одељење представља посебну целину, тачније засебан део етажа са спаваоницама, а у време посете затечено је 29 осућених. Врата спаваоница су откључана, тако да је комуникација лица смештених у различитим спаваоницама омогућена. Осућеници у пријемном одељењу проводе највише 30 дана.

Спаваонице изгледају као и остале спаваонице по „блоковима“ Павиљона 2²³. Мокри чворови у спаваоницама не постоје, већ се користе заједнички мокри чворови, који су им доступни свакогодно, као и заједничка купатила. Затечена лица нису имала примедбе на смештајне услове.

2.1.3. СМЕШТАЈ ПРЕКРШАЈНО КАЖЊЕНИХ

Прекршајно кажњени су смештени у спаваоницама на I етажу у згради где се налази и полуотворено одељење. Смештај је организован по принципу „блока“, који се састоји од спаваоница, заједничког дневног боравка и заједничког мокрог чвора. Врата спаваоница су увек откључана.

Спаваонице изгледају одржавано. Влага није приметна, зидови су окречени и хигијена је добра. Спољни прозори постоје, отварају се, што омогућује непосредан доток свежег ваздуха у мери која омогућује адекватно проветравање и непосредан доток природне светлости и то у мери која омогућује читање и рад без сметњи за вид.

2.1.4. СМЕШТАЈ НЕРЕГУЛАРНИХ МИГРАНАТА

Лево од улаза у зграду полуотвореног одељења налазе се посебне просторије спаваонице у које се смештају прекршајно кажњени нерегуларни мигранти. Нерегуларни мигранти немају

²³ Види опис под 2.1.2. Павиљон 2

комуникацију са осталим лицима лишеним слободе. Спаваонице су простране просторије, адекватно опремљене, и са посебним мокрим чвором унутар спаваоница. У тренутку посете није затечено ниједно лице.

2.1.5. ОПШТЕ ОПСЕРВАЦИЈЕ О СМЕШТАЈУ У ЗАВОДУ

Током обиласка Завода, уочено је да хигијена углавном није задовољавајућа, посебно у оквиру мокрих чворова и заједничких купатила, а према наводима осуђених лица, није им омогућена довољна количина хемијских средстава и опреме за одржавање исте.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У ОЗ Нови Сад хигијена просторија-спаваоница, а посебно мокрих чворова и заједничких купатила, није задовољавајућа.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Осуђени, у складу са Законом, мора да одржава личну хигијену, хигијену одеће, и просторија у којима борави, а завод мора да му обезбеди прибор и средства за одржавање хигијене.²⁴</i></p> <p><i>Осуђени морају одржавати личну хигијену и хигијену одеће и просторија у којима бораве. Завод је дужан да обезбеди прибор и средства за одржавање хигијене. У заводима се редовно контролишу хигијена осуђених и просторија у којима бораве.²⁵</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Нови Сад ће спровести расположиве мере и активности у циљу утицаја на осуђене да одржавају личну хигијену, као и хигијену простора у ком бораве, а Завод ће створити услове за одржавање исте омогућавањем неопходних хемијских средстава и опреме.</p>

У Заводу су, пре годину дана, реновирани скоро сви мокри чворови и заједничка купатила. Међутим, уочено је да је велики број санитарних уређаја²⁶ већ дотрајао и да вода из њих цури.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У појединим просторијама - спаваоницама притворске јединице, заједничка купатила у притворској јединици, заједнички мокри чворови и купатила затвореног и пријемног одељења имају дотрајале санитарне уређаје, а вода из славина и испирача стално цури.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.²⁷</i></p> <p><i>Просторије у заводу морају имати примерену санитарну опрему која омогућава обављање физиолошких потреба у чистим условима кад год то осуђени жели, уз обезбеђење приватности.²⁸</i></p> <p><i>Затвореници морају имати приступ санитарним просторијама које су хигијенски исправне и поштују приватност.²⁹</i></p>

²⁴ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 21, ст. 1

²⁵ ЗИКС, чл. 81.

²⁶ Мокри чворови у појединим просторијама-спаваоницама притворске јединице, заједничка купатила у притворској јединици, заједнички мокри чворови и купатила затвореног и пријемног одељења

²⁷ ЗИКС, чл. 79, ст. 2.

²⁸ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 16, став 6.

²⁹ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Rec (2006) 2, тачка 19.3.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће заменити дотрајале санитарне уређаје у оквиру мокрих чворова и заједничких купатила.

2.2. ИСХРАНА

У Заводу постоје кухиња и трпезарија, које се налазе на I етажу у Павиљону 2.

У Заводу су запослена три куvara, два на неодређено време и један по уговору о делу. Помоћне послове у припреми хране врше осуђени. За спремање се користе производи које обезбеђује Управа за извршење кривичних санкција путем централних набавки, а одређени пољопривредни производи (месо, јаја...) у одређеној мери се обезбеђују са економије Завода. Лица ангажована на припреми хране имају важеће санитарне књижице.

Извршен је увид у редован јеловник и уочено је да се служе три оброка дневно, с тим да лица која су радно ангажована или према налогу лекара имају и додатни оброк између доручка и ручка - маренду. Јеловници нису видно истакнути у трпезарији, али су потписани од стране шефа кухиње, лекара и управника. Затечена лица у Заводу навела су да нису задовољна исхраном, указала су да је храна јако лошег квалитета, а да од воћа добијају искључиво јабуке. Постоје и јеловници у складу са верским уверењима и посебним режимом исхране које је преписао лекар.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад јеловници нису видно истакнути.

РАЗЛОЗИ

Садржај исхране осуђеног утврђује се недељно јеловником. Јеловник саставља кувар, уз прибављено мишљење лекара, а одобрава га управник завода.

Јеловник се објављује најкасније последњег дана у недељи за наредну недељу.

Објављени јеловник се може из оправданих разлога изменити, с тим што се измене објављују дан раније.³⁰

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће у трпезарији видно истицати јеловнике најкасније последњег дана у недељи за наредну недељу.

Из јеловника за период од 06. 10. 2014. до 12. 10. 2014. године, произилази следећа динамика служења појединих врста намирница на недељном нивоу:

- свеже воће (јабука): три пута недељно
- свеже поврће (салата): четири пута недељно
- месо (у јелима): свакодневно
- млеко/кисело млеко: неколико пута у току недеље
- свеж сир: у оквиру ужине, готово сваки дан

2.2.1. КУХИЊА

У кухињи постоји доток природне светлости и ваздуха. Под и зидови су прекривени керамичим плочицама, а плафон и зидови су окречени. Хигијена је задовољавајућа. Вентилациони систем у кухињи постоји, чини га велики аспиратор. Опрема је у добром стању и делује одржавано и чисто. Опрему чине: радни столови, шпорет, аспиратор, фрижидер, рерне, два казана и др. Посуђе за

³⁰ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, члан 34.

припрему хране делује чисто. Поред кухиње налазе се помоћне просторије за чување хлеба, месара, приручни магацин и просторија за чување поврћа. У фрижидеру се чувају узорци хране.

Током прегледа постојеће документације у кухињи, дате су на увид уредно оверене санитарне књижице лица која раде у кухињи. Приликом прегледа постојеће документације у кухињи, затечена службена лица су дала на увид доказ надлежног органа о извршеном санитарном прегледу, односно да просторија кухиње и опрема испуњавају све хигијенско - санитарне услове.

2.2.2. ТРПЕЗАРИЈА

Трпезарија се налази одмах поред кухиње са којом је повезана линијом за издавање хране. Проветрена је и у њој постоји довољан доток природне светлости и ваздуха. Зидови и плафон су окречени, а под је у керамичким плочицама. Опремљена је са столовима и столицама, који су у релативно добром стању. Хигијена је задовољавајућа.

2.2.3. КАНТИНА

Постоје две кантине, једна се налази у објекту који се налази десно од улаза у заводски круг (преко пута улаза у затворено одељење завода), а друга се налази у оквиру притворске јединице. Кантина је организована средом као редовна кантина, где се куповина врши на лицу места и уторком као вандредна, набавка по списку.

Кантине су опремљене разноврсним асортиманом прехранбених производа и средствима за одржавање хигијене. Цене су у нивоу уобичајених тржишних цена у продавницама.

Лица лишена слободе су у погледу снабдевености артиклима кантине навела да су задовољна асортиманом производа, али да им проблем представља што је „вандредна“ кантина један дан пре „редовне“, као и што уторком могу да поруче искључиво цигарете и кафу. Такође, лица лишена слободе су навела да немају услове за чување кварљивих прехранбених производа које купују у кантини, што им представља додатни проблем.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад набавка ствари из кантине омогућена је два пута недељно (уторком и средом), с тим што је уторком могуће купити само ограничене врсте артикала, и то кафу и цигарете.

РАЗЛОЗИ

Осуђеном се омогућава да о свом трошку, радним даном, два пута недељно, из продавнице - кантине завода набавља прехранбене и друге ствари за личну употребу. Радно време кантине и цене у кантини морају бити одређени и истакнути.

Приликом снабдевања кантине уважавају се оправдани захтеви осуђених. Ако у кантини завода није могуће обезбедити одговарајуће ствари, завод обезбеђује набавку ствари на други одговарајући начин. Осуђени може месечно набављати прехранбене и друге ствари за личну употребу у висини износа просечне зараде у Републици Србији за претходни месец.³¹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће лицима лишеним слободе омогућити набавку ствари преко кантине два пута недељно, данима који нису један за другим, и то без ограничења врсте производа које могу купити.

ОЗ Нови Сад ће у заједничким просторијама обезбедити раскладне уређаје за храну (фрижидере), који ће омогућити лицима лишеним слободе да чувају кварљиве прехранбене производе које купују у кантини.

³¹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 35.

2.3. ПРАВНА ЗАШТИТА, БЕЗБЕДНОСТ И КОНТРОЛА

2.3.1. ПРАВНА ЗАШТИТА

2.3.1.1. Информисање о правима и доступност прописа

Службена лица тврде да се по ступању у Завод лицима лишеним слободe информације о правима и обавезама које имају током боравка у Заводу дају усмено, тако што их васпитачи у пријемном одељењу упознају са правима. У пријемном одељењу добијају информатор којим се упознају са одређеним правима, обавезама и информацијама у вези са служењем казне. Осуђена лица потписују изјаву да су упозната са правима и обавезама, као и о начинима заштите својих права.

Прописи су осуђеним лицима доступни и у просторијама у којима бораве, на огласним таблама. Уочено је да су ЗИКС и Акт о кућном реду доступни у библиотеци и то на језицима националних мањина и на енглеском језику. Осуђени у погледу информисаности о правима и обавезама наводе да су упознати са својим правима и да су им прописи доступни.

2.3.1.2. Пружање правне помоћи

У писаном извештају Завода (претходни упитник) наведено је у 2013. години лицима смештеним у Заводу 90 пута пружена правна помоћ. Током 2014. године, до тренутка посете НПМ правна помоћ је пружена 50 пута. Пружање правне помоћи се углавном своди на давање правних савета у областима које се односе на извршавање казне, а највише их је било у вези са питањима спајања казни, условног отпуста и амнестије. Правна помоћ у дисциплинском поступку је током 2014. године пружена само два пута.

У Заводу су запослена два дипломирана правника, тако да је омогућено да у дисциплинским поступцима правну помоћ лицима лишеним слободe пружа дипломирани правник који не учествује као стручно лице у поступцима у којима се одлучује о правима и одговорности тог истог лица. Службена лица наводе да се у дисциплинским поступцима правна помоћ омогућује лицима према којима се води поступак само када она то затраже. Само неколико пута годишње се деси да осуђена лица затраже правну помоћ у току дисциплинског поступка.

Лица лишена слободe се писменим путем обраћају Служби за опште послове за пружање правне помоћи. Одговор се осуђеним лицима даје усменим путем у року од 5 дана.

Служба за општих послова води посебну књигу – евиденцију пружене правне помоћи. У њу се уносе следећи подаци: име и презиме лица лишено слободe, на шта се односи правна помоћ и датум када је обављен разговор. Књига евиденције води се јединствено и за пружање правне помоћи и савета осуђеним лицима у вези са издржавањем казне затвора и за пружање правне помоћи у току дисциплинског поступка.

2.3.1.3. Посете браниоца, конзулата и организација за заштиту људских права

Просторија за посете браниоца налази се приземљу зграде, у којој су смештени притвореници и стаклом је подељена на два дела, а комуникација је омогућена помоћу телефона. Посете браниоца у затвореном и полуотвореном одељењу одвијају се у просторијама за посете. У овим просторијама обављају се и посете дипломатских, односно конзуларних представника страних држава и организација за заштиту људских права. Просторије нису под видео надзором.

2.3.1.4. Притужбе, жалбе и поднесци

У писаном извештају Завода (претходном упитнику) наведено је у току 2013. године поднето 11 притужби управнику Завода, 13 притужби директору Управе, 3 жалбе на првостепена решења и једна тужба суду против коначног решења.

Када се осуђени незадовољни положајем и остваривањем права у Заводу поднеском обрати начелнику, или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе Завода, одговор се осуђеном доставља најкасније у року од 5 дана. Служба за третман води централну евиденцију поднесака и молби, јер осуђени све поднеске предају васпитачима који их даље разврставају и достављају службама којима су упућене. Писмене молбе лица лишених слободе се чувају у Служби за третман. Поднесак се подноси на посебном обрасцу, а одговор се осуђеном лицу даје писмо на истом обрасцу на којем је написан и поднесак. У Заводу се води и посебна књига – евиденција поднесака, у коју се уносе подаци о име и презиме ЛЛС, разлог подношења поднеска, притужбе, коме се поднесак упућује, датум подношења, и образложење или одлука овлашћеног лица и датум.

Током 2014. године поднете су 4 притужбе управнику, поводом којих су донета решења у законском року до 15 дана. У Заводу се води Евиденцију притужби, у коју се уносе следећи подаци: име и презиме ЛЛС, разлог подношења притужбе, датум подношења притужбе, датум доношења решења, број решења, потпис управника и напомена. Осуђено лице притужбу подноси у три примерка. Одговор на притужбу се даје у форми решења, која се чувају у личном листу осуђеног лица. Жалби на решења није било.

2.3.2. БЕЗБЕДНОСТ

2.3.2.1. Повреде безбедности (ванредни догађаји)

У писаном извештају Завода (претходни упитник) наведено је у 2013. години било:

- 3 бекства и удаљења, у којима је учествовало 3 лица;
- 3 напада на службено лице, у којима је учествовало 3 лица;
- 30 насиља међу затвореницима (убиства, туче и сл.), у којима је учествовало 70 лица;
- 13 самоповређивања;
- 42 објављених штрајкова глађу, у којима је учествовало 42 лица;
- 10 проузроковања материјалне штете, у којима је учествовало 10 лица;
- 585 проналазака недозвољених предмета.

Служба за обезбеђење води посебне евиденције ванредних догађаја (инцидентата) и то: евиденција штрајкова глађу; евиденција туча и сукоба; евиденција самоповређивања; евиденција бекстава. Увидом у наведене евиденције утврђено је да је до тренутка посете, у току 2014. године у Заводу било 34 насиља међу лицима лишеним слободе, 26 самоповређивања и 17 објављених штрајкова глађу.

О ванредном догађају Служба за обезбеђење одмах доставља управнику Завода информацију, која се без одлагања прослеђује Оперативном центру Управе. Уколико је у ванредном догађају учествовало лице које је на извршењу мере притвора, о догађају се обавештава и надлежни суд и поступајући судија. Од учесника у ванредном догађају, као и од евентуалних сведока прибављају се писане изјаве о околностима догађаја. У случајевима штрајка глађу, као и уколико је учесник догађаја претрпео повреде обавља се лекарски преглед, а копија извештаја лекара се улаже у евиденцију ванредних догађаја. Копија извештаја лекара се шаље надлежном суду уколико је ради о притвореном лицу.

2.3.2.2. Мере безбедности

2.3.2.2.1. Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета

Приликом пријема лица у Завод службеници обезбеђења врше лични претрес и преглед тела осуђеног (тзв. „претрес лица на голо“). Радници Службе обезбеђења наводе да уколико се деси да приликом пријема осуђеног лица утврде да је лице имало одређених повреда или се само лице пожали на повреде које је задобило током полицијског задржавања, они без одлагања о томе обавештавају јавно тужилаштво. У случају потребе, преглед телесних отвора обавља лекар, без

присуства службеника обезбеђења. Према наводима, радници Службе обезбеђења присуствују само приликом давања узорка урина за тестирање на ПАС.

Приликом посета у посебној просторији врши се претрес посетилаца, такође на голо. Службеници обезбеђења сматрају да је преглед тела посетилаца неопходан, како се не би десило да приликом ненадзираних посета у посебној просторији не унесу психоактивне и друге недозвољене супстанце. Поводом наведеног, лица лишена слободе изнела су одређене примедбе, истичићи примере деградирајућег и понижавајућег претреса до голе коже лица која их посећују у посебној просторији.

УТВРЂЕНО

Како би се спречио евентуални унос недозвољених супстанци у Завод, приликом посета у посебној просторији обавезно се врши преглед тела свих посетилаца (тзв. „претрес на голо“).

РАЗЛОЗИ

Приликом пријема обавља се лични претрес и преглед тела осуђеног.

Лични претрес осуђеног обављају овлашћена службена лица.

Преглед тела осуђеног обављају највише два овлашћена службена лица истог пола као и осуђени, у одвојеној просторији и без присуства других лица.

Уколико је потребан, преглед телесних отвора осуђеног обавља здравствени радник, у складу са Законом.

Лични претрес и преглед тела обавља се на начин који не сме бити понижавајући и којим се поштује психички и физички интегритет осуђеног и чувају његове личне ствари.³²

Посетиоцу се утврђује идентитет и уписује се у књигу посета.

Посетилац се претреса пре уласка у просторију за посету. Лични претрес врши службено лице истог пола као и посетилац, на начин којим се поштује достојанство и чувају личне ствари посетиоца.

Ако посетилац не пристане на претрес, посета се неће омогућити.

Уколико посетилац или осуђени својом радњом или стањем угрожава ред или безбедност, управник завода или лице које он власти, може ускратити или прекинути посету.

Уколико посетилац покуша да унесе недозвољене предмете или ствари посета ће се прекинути или се неће дозволити.

Ствари пронађене приликом претреса за које постоји вероватноћа да су у вези са неким кривичним делом, одузимају се од посетиоца и о томе се одмах обавештава подручни орган полиције. О привремено одузетим стварима сачињава се записник.³³

ПРЕПОРУКА

У ОЗ у Новом Саду лични претрес посетилаца вршиће се у складу са прописима, на начин којим се поштује лично достојанство и чувају личне ствари посетилаца.

Пријем пакета се врши у присуству лица које је донело пакет. Након прегледања садржаја пакета сачињава се списак ствари у присуству лица које је донело пакет. Пакет се заједно са списком предаје осуђеном лицу.

2.3.2.2.2. Видео надзор

Током обиласка Завода, уочено је да је недовољно покривен видео надзором. Камере на постоје на свим одељењима, али постоје на шеталишту, у полуотвореном одељењу и у прекршајном одељењу. Архивирања забележеног, односно снимљеног материјала врши се у трајању од 30 у полуотвореном одељењу и до 60 дана на кругу.

³² Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 4.

³³ Правилник, чл. 47.

УТВРЂЕНО

ОЗ у Новом Саду није довољно покривен системом видео надзора.

РАЗЛОЗИ

У контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, потребно је обратити пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, скупа са обезбеђењем снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала.³⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ у Новом Саду ће без одлагања предузети мере за бољу покривеност Завода системом видео камера.

Простори који су под видео надзором биће видно обележени.

2.3.2.2.3. Аларм за позивање страже

Током обиласка Завода, уочено је да дугмад аларма за позивање страже не постоје у великом броју спаваоница или нису доступна.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад у великом броју просторија за смештај лица лишених слободе не постоје дугмад аларма за позивање страже или су недоступна.

РАЗЛОЗИ

Постојање система аларма за узбуђивање – позивање страже у случају инцидентних ситуација утицало би на повећање безбедности у Заводу и превенцију међуосуђеничког насиља.

У свим објектима у којима затвореници живе, раде или се окупљају мора да постоји систем аларма који омогућује затвореницима да одмах позову особље.³⁵

Ћелије су често предалеко од канцеларија или радних места чувара, нису опремљене никаквим средствима система позивања који би омогућио притвореним особама да привуку њихову пажњу, па под таквим условима постоји велики ризик од различитих инцидентних ситуација (насиље међу притвореницима, покушаји самоубиства, пожари..) на које се не би правовремено одговорило.³⁶

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће без одлагања предузети мере да се просторије за смештај лица лишених слободе опреме дугмадима аларма за узбуђивање – позивање страже у случају инцидентних ситуација.

2.3.2.3. Мере принуде

У писаном извештају Завода (претходни упитник) наведено је да су у 2013. години 71 пут примењене мере принуде, и то:

- према 23 лица употреба физичке снаге
- према 2 лица везивање

³⁴ Извештај Европског комитета за спречавање мучења о посети Србији 2011. године, тачка 37

³⁵ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Рес (2006) 2, тачка 18.2.

³⁶ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења (2002)1/15- Rev. 2010, тачка 48. ст. 2.

- према 52 лица издвајање
- према 19 лица употреба гумене палице

У Заводу се води посебна књига – евиденција примене мера принуде, води је Служба за обезбеђење, у коју се уносе следећи подаци: редни број, матични број, име и презиме лица над којим је примењена мера принуде, име и презиме лица које је применило меру принуде, употребљено средство, разлози употребе, датум и време обавештавања управе, датум лекарског прегледа, жалба. Увидом у евиденцију утврђено је да је током 2014. године, до момента посете НППМ према 40 лица примењена средства принуде.

Извршен је увид у меру принуде – везивање. У предмету постоји лекарско мишљење са извештајем о обављеном лекарским прегледом, изјава ЛПС, службене белешке радника Службе обезбеђења, извештај Управи, изјаве сведока.

Извршен је увид у писмени извештај Службе за обезбеђење о примени мере принуде према лицу С.И., евидентиран под бројем 297/14 од 20.08.2014. Датум примене мере је 19.08.2014. године. Врста мере принуде је употреба гумене палице (чл. 129. ст. 1. ЗИКС-а). Разлог примене мере је физички напад на друго лице – туча на шеталишту. Лекарски преглед лица према ком је примењена мера принуде је евидентиран, и то да је обављен након 30 минута од примене мере. Изјава лица према ком је примењена мера принуде о начину настанка повреда је евидентирана, али нема изјаве дате пред лекаром о начину настанка повреде. Поновни лекарски преглед лица према ком је примењена мера принуде је евидентиран, и то да је обављен истог дана у 16 часова. У документацији се налазе и фотографије повреда лица која су учествовала у тучи.

Извршен је увид и у примењену меру принуде: везивање, гумена палица и физичка снага која је примењена над Н.М., под евиденционим бројем 483/13 од 18.02.2014. године. У документацији постоји извештај лекара са евидентираним и описаним повредама. Међутим, не постоји изјава ЛПС о начину настанка повреде, већ само закључак лекара да је повреда настала од пада на под. У документацији не постоји фотографија сликаних повреда насталих приликом примене мере принуде.

Иако Закон о извршењу кривичних санкција не прописује обавезу фотографисања насталих телесних повреда током ванредних догађаја, пракса фотографисања која се спроводи у ОЗ у Новом Саду показала се веома корисном и приликом спровођења дисциплинског поступка према осуђеним лицима, али и као вид заштите у случају да осуђена лица негирају начин настанка повреде који је у вези са ванредним догађајем. Такође, фотографије самих телесних повреда, по речима службеника обезбеђења и управника, могу послужити и у евентуалној заштити запослених у Служби обезбеђења од лажних оптужби на начин настанка повреда.

Имајући у виду наведено, потребно је да се у ОЗ у Новом Саду успостави уједначена пракса фотографисања свих насталих повреда, како оних повреда које су настале у току ванредних догађаја, тако и оних повреда које су настале приликом употребе мере принуде. На тај начин омогућује се и лицима лишеним слободе исти степен заштите у случају да им је право на телесни интегритет угрожен од прекорачене употребе мере принуде.

2.3.2.4. Посебне мере

У писаном извештају Завода (претходни упитник) наведено је да су у 2013. години према 163 одређене посебне мере, и то:

- према 57 лица смештај под појачан надзор,
- према 106 лица тестирање на заразне болести или психоактивне супстанце.

У Заводу се води посебна књига – евиденција посебних мера, води је Служба за обезбеђење. Увидом у евиденцију тестирања на заразне болести и психоактивне супстанце утврђено је да је до момента посете НППМ у 2014. години ова мера изречена према 134 лица. Одлуку којом се одобрава

тестирање на ПАС доноси управник Завода на образложени предлог службеника обезбеђења и/или третмана.

2.3.2.4.1. Смештај под појачани надзор

За смештај под посебном мером појачаног надзора користе се три просторије спаваонице у оквиру Павлићона 2. Врата ових просторија су увек закључана и комуникација између лица смештених у различите спаваонице није могућа. Заједнички дневни боравак не постоји. Касету има свако и налази се у спаваоницама. Грејање је непосредно преко радијатора.

Спаваонице изгледају одржавано, влага није приметна, зидови су окречени. Спољни прозори постоје и отварају се, што омогућује непосредан доток свежег ваздуха. Имају прозирно стакло, што омогућује непосредан доток природне светлости и то у мери која омогућује читање и рад без сметњи за вид. Такође, постоји и адекватно вештачко осветљење. Засебан лежај има свако, опремљен душеком, јастуком и постелином која делује чисто. Постоје сто, столица, телевизори, радио апарати и утичнице за струју, али аларм/дугме за позивање страже не постоји. Мокри чвор је у оквиру спаваонице, вратима је одељен од остатка просторије. Има лавабо, славину (без топле воде), али нема туш. Под и зидови су у плочицама и у добром су стању. Хигијена је релативно добра. Вода не цури из санитарних уређаја. Осуђени смештени у спаваоници нису имали примедбе на услове смештаја у Заводу.

Извршен је увид у предмет - смештај под појачани надзор (чл. 149. ст. 2. т. 3 ЗИКС-а) под пословним бр. 136/13. У предмету постоји решење о одређивању мере смештај под појачани надзор и решење о обустави мере од 10.06.2014. године. Предлог за обуставу мере дао је начелник Службе за обезбеђење. Осуђено лице поднело је и жалбу на одређену меру, а иста је одбијена решењем од 01.04.2014. године.

2.3.2.5. Дисциплинске мере

У писаном извештају Завода (претходни упитник) наведено је да су у 2013. године дисциплинске мере изречене према 367 лица, и то:

- према 22 лица условно упућивање у самицу;
- према 99 лица упућивање у самицу;
- према 10 лица ограничење или забрана располагања новцем;
- према 52 лица ограничење или забрана примања пакета;
- према 12 лица условно ограничење или забрана примања пакета;
- према 173 лица укор.

Према наводима службених лица, број дисциплинских поступака је био знатно већи 2012. године и износио је 557, док је увидом у документацију утврђено да је током 2014. године, до момента посете НПМ у Заводу вођено 289 поступака. У истом периоду 2014. године поднето је 296 дисциплинских пријава.

Службена лица наводе да се у дисциплинским поступцима правна помоћ омогућује лицима према којима се води поступак само када је затраже. У том случају, с обзиром да у Заводу постоје два правника, један правник пружа правну помоћ, а други правник је задужен да води лакши дисциплински поступак. Теже дисциплинске поступке води комисија која је састављена од 3 члана, а именована ја актом директора Управе.

У Затвору се води посебна књига – евиденција дисциплинских поступака, води је Служба за опште послове, и у њу се уносе следећи подаци: редни број, предмет, кретање списка, начин решавања, примедба. Служба обезбеђења води књигу дисциплинских пријава и предлога за покретање дисциплинских поступака које је покренула. У ову књигу евиденције уносе се следећи подаци: редни и матични број, име и презиме ЛЛС, датум извршења престапа, начин извршења дисциплинског престапа, датум лекарског прегледа, мишљење лекара, подносилац пријаве и примедбе. Од укупно 296 предлога, Служба обезбеђења је поднела 277 предлога.

У Затвору се води јединствена евиденција за лакше и за теже дисциплинске поступке. У 2014 години само су два лица затражила заступање и правну помоћ у току дисциплинског поступка.

Извршен је увид у предмет под пословним бројем 176 од 20.06.2014. године против Р.И. Предмет садржи позив за расправу који је осуђено лице потписало, извештај о владању и понашању осуђеног лица поводом покретања дисциплинског поступка, службену белешку, дисциплинску пријаву, предлог за покретање дисциплинског поступка, закључак о покретању дисциплинског поступка, записник са расправе и решење.

За поступке који се води због узроковања материјалне штете, оформљена је Комисија за процену материјалне штете, чији чланови су мајстори који раде у Заводу. Увидом у један од записника Комисије за процену материјалне штете уочено је да је Комисија установила да је разбијен прозор површине од 1м², чија је материјална вредност штете 1900,00 динара. Наиме, један осуђеник је намерно разбио стакло и извршио самоповређивање. Поводом овог случаја поднет је предлог за покретање дисциплинског поступка због учињеног тежег дисциплинског прекршаја из чл. 157. ст. 1. тач. 9. ЗИКС (угрожавање, оштећење или уништење имовине већег обима).

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад поднет је предлог за покретање дисциплинског поступка због угрожавања, оштећења или уништења имовине већег обима, за штету која је процењена на 1900,00 динара.

РАЗЛОЗИ

Тежи дисциплински преступи су: 9) угрожавање, оштећење или уништење имовине већег обима³⁷

Осуђени је дужан да надокнади штету коју намерно или грубом непажњом проузрокује заводу. О накнади штете у износу до 15.000 динара одлучује првостепени дисциплински орган, а за износ штете преко 15.000 динара накнада се остварује у парничном поступку.³⁸

Послове из свога делокруга орган у саставу врши самостално. Ипак, министар усмерава рад органа у саставу и доноси прописе из његовог делокруга.³⁹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад неће покретати и водити дисциплинске поступке због угрожавања, оштећења или уништења имовине већег обима када је очигледно да се не ради о имовини веће вредности.

ОЗ Нови Сад ће се без одлагања обратити надлежном министарству ради давања смерница и тумачења прописа у вези процене шта се сматра имовином већег обима.

2.3.2.5.1. Дисциплинска мера упућивања у самицу

У Заводу се води посебна књига извршења дисциплинске мере упућивања у самицу, води је Служба за опште послове. Такође, води се и евиденција обилазака лица у самици, у коју се уносе следећи подаци: презиме и име лица смештеног у самицу; датум обиласка; ко је извршио обилазак; запажања и примедбе; предузете мере у циљу отклањања уочених недостатак и потпис лица које је извршило обилазак.

Дисциплинска мера упућивања у самицу се извршава у просторији-спаваоници у оквиру затвореног одељења, односно у спаваоници означеном бројем 7. Према службеним наводима, просторије – спаваонице које су предвиђене за извршавање мера самице су спаваонице 5. и 6. које

³⁷ ЗИКС, чл. 157, ст. 1. тач. 9.

³⁸ ЗИКС, чл. 177. ст. 1. и 2.

³⁹ Закон о државној управи („Сл. гласник РС“, бр. 79/05 .... 99/14), чл. 32. ст. 1. и 2.

се налазе посебном делу Завода и воде се као посебно одељење. Како нису имали потребе да у њих смештају лица, одељење већ неко време не ради, тако да се лица којима је одређена дисциплинска мера упућивања у самицу смештају у поменути просторију-спаваоницу број 7.

Спаваонице посебног одељења за извршавање дисциплинске мере самице, 5. и 6. су просторије са једним лежајем, лавабоом и мокрим чвором, који није вратима одељен од остатка просторије и налази се уз сам лежај. Квадратура просторије не испуњава законски стандард од најмање четири квадратна метра и десет кубних метара простора.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад просторије које су предвиђене за извршавање дисциплинске мере самице не испуњавају законски стандард.

РАЗЛОЗИ

Просторија у којој се извршава мера упућивања у самицу мора имати најмање четири квадратна метра и десет кубних метара простора. Просторија мора бити прозачна, осветљена дневним и вештачким осветљењем, загрејана у складу са климатским условима, опремљена креветом и постељином, столом и столицом.

Осуђеном се мора осигурати неограничен приступ води за пиће и санитарним уређајима.

Током извршења мере упућивања у самицу осуђени може читати и писати и има право да борави ван просторије на свежем ваздуху у трајању од најмање један сат дневно.⁴⁰

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће извршити адаптацију просторија које у намењене за извршење дисциплинске мере самице у складу са законским стандардима.

Извршен је увид у предмет број 279 од 03.10.2014. године- упућивање у самицу током целог дана и ноћи (чл. 159. ст. 2. т. 5. ЗИКС-а). Мера је одређена према осуђеном лицу Н.С. У предмету постоји лекарско мишљење о примени мере упућивања у самицу (лекарски извештај о здравственој способности за примену мере), као и лекарски извештај о евидентираним повредама.

2.3.3. ПРЕМЕСТАЈИ, ПРЕКИДИ, ОТПУШТАЊА

2.3.3.1. Премештаји

У 2013. години 7 осуђених је премештено у други Завод.

2.3.3.2. Прекиди извршења казне

У 2013. години једном осуђеном је прекинуто извршење казне затвора.

2.3.3.3. Превремено отпуштање

У 2013. години 268 осуђених је превремено отпуштено из Завода.

2.3.4. КОНТРОЛА НАД РАДОМ ЗАВОДА

Одељење за надзор последњи редован надзор над радом Завода обавило је марта 2013. године, а контролни надзор био је у мају 2014. године. Увидом у записник о извршеном контролном надзору утврђено је да је Завод поступио по већини наложених мера.

⁴⁰ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, члан 17.

Судија надлежног суда последњи пут је обишао притворенике крајем августа 2014. године, док судија за извршење није још увек посетио Завод, али се према наводима очекује његова посета.

2.4. ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ

2.4.1. ТРЕТМАН

2.4.1.1. Организација и едукација запослених у Служби за третман

Служба за третман у ОЗ Нови Сад састоји се од Одсека за испитивање личности и утврђивања програма поступања и Одсека који се бави пословима спровођења третмана (организује и спроводи индивидуалне и групне облике рада, слободне и културно-уметничке активности, предлаже измене у програму поступања и накнадна разврставања и сл.). Кадровску структуру Службе за третман чини 16 запослених, од којих троје ради у Одсеку за испитивање личности, а осталих 13 ради на пословима спровођења третмана. Према наводима начелнице Службе за третман нема потребе за ангажовањем више запослених на третманским пословима, јер је постојећи број оптималан у односу на број васпитних група у Заводу. Међутим, с обзиром да је већи број запослених на одређено време (9), потребна је промена њиховог радног статуса на неодређено.

Постоји шест васпитних група које воде шест васпитача, од тога, четири васпитне групе у затвореном и две васпитне групе у полуотвореном одељењу. Број лица по васпитној групи варира од 40 - 50, у зависности да ли је „Б“ или „В“ група, мада је углавном већи број у „В“ групи. С обзиром да је већини осуђених у „В“ васпитној групи утврђен висок степен ризика, да су разврстани у затворено одељење, и да су потребе ових лица за третмана веће, њихов број у васпитној групи треба да буде мањи него број осуђених у „Б“ групи. Рад са осуђенима у „В“ васпитној групи, с обзиром на свеобухватност и сложеност третмана, захтева више посвећености, пажње, подршке и помоћи реализатора третмана у реализацији васпитних циљева у односу на осуђене у „Б“ васпитној групи. Да би се он успешно спроводио потребно је да се постојећи број осуђених у васпитним групама у затвореном одељењу смањи и одвоји више времена и простора за успешну реализацију програма поступања код сваког осуђеног.

Потребно је повећати број васпитних група у затвореном одељењу, односно смањити број осуђених по васпитним групама, како би се повећали изгледи за успешну реализацију програма поступања и могућности напредовања у повољнију васпитну групу код сваког осуђеног.

Едукација запослених на пословима третмана

Начелница наводи, да постоји потреба за додатним едукацијама, обукама и семинарима из области третмана и рада са осуђеницима. Још наводи, да је један од пратећих проблема запослених у Служби за третман недовољна оспособљеност васпитног особља, а да је последња едукација била пре две године коју је организовао Центар за обуку и стручно оспособљавање у Нишу.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад запосленима Службе за третман не организују се едукације, семинари и усавршавање из области третманског рада са осуђеницима.

РАЗЛОЗИ

Одржавање и унапређење стручности запослених у Управи обезбеђује се стручним усавршавањем. Запоселни у Управи има право и обавезу да се стручно усавршава. Стручно усавршавање обавља се о трошку завода⁴¹.

⁴¹ ЗИКС, чл.259

Управа обезбеђује да целокупно особље, током њихове каријере, одржава и унапређује своје знање и стручност похађањем курсева стручног усавршавања, који се организују у одговарајућим интервалима⁴².

Обука целокупног особља обухвата едукацију о међународним и регионалним инструментима и стандардима о људским правима, посебно Европској конвенцији о људским правима и Европској конвенцији о спречавању мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања, као и примену Европских затворских правила⁴³.

SPT препоручује да се побољшају услови рада и професионализма затворског особља кроз обуку и редовне курсеве о људским правима у затвору, са циљем промене институционалне културе, тако да питања безбедности престане да буду приоритет, а акценат ставити на подршку и пристојан третман лица која су лишена слободе⁴⁴.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће предузети мере и сачинити програм потребне едукације за запослене ангажоване на пословима третмана и ресоцијализације осуђених, а у циљу подизања квалитета васпитног рада усмереног ка што успешнијој реинтеграцији и рехабилитацији осуђених.

ОЗ Нови Сад ће предузети мере како би се обезбедила континуирана едукација за сво особље ангажовано на третманским пословима са осуђенима.

2.4.1.2. Пријем и утврђивање програма поступања

Према наводима психолога, пријем осуђеног обавља се у складу са постојећим прописима⁴⁵ и процедурама које су утврђене Директивом о начину рада службеника третмана⁴⁶. У пријемном одељењу, односно Одсеку за испитивање личности обављају се пријемне процене и израђује предлога програма поступања који се упућује стручном тиму на сагласност, а коначну одлуку о програму поступања доноси управник. На основу утврђеног програма поступања, осуђени се разврстава у васпитну групу и смешта на одељење. У пријемном одељењу, обавља се и упознавање осуђених са кућним редом, дужностима и обавезама у Заводу и прописима којима је регулисано извршење казне. У том циљу израђен је информатор, који садржи основне информације везане за живот и активности осуђених у Заводу који се уручује осуђеном на пријему.

Увидом у поједине досијее осуђених, уочено је да садрже документацију потребну за доношење програма поступања, као и потписе осуђених да су упознати са прописима и другим информација од значаја током извршења казне. Начелница наводи, да од када је у примени нови ЗИКС није било жалби на одлуке о програму поступања.

2.4.1.3. Остваривање програма поступања (третмански рад)

Према наводима начелнице, третмански рад обухвата индивидуалне и групне облике рада, радно ангажовање, културно-уметничке активности и организовање слободних активности. Индивидуални рад своди се на непланиране индивидуалне разговоре, који се воде на иницијативу осуђеног и планиране који су обављају једном месечно. Од групних облика рада реализују се 4 едукативне радионице: Конструктивно решавање проблема и доношење одлука“; Развој самоефикасности за запошљавање; Асертивни тренинг-тренинг асертивне комуникације;

⁴² Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Рес (2006) 2, тач. 81.2

⁴³ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Рес (2006) 2, тач. 81.4

⁴⁴ Извештај Поткомитета за превенцију тортуре УН о посети Аргентини 2013.год, параграф 85 (а)

⁴⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, Правилник о третману, програму поступања, разврставања и накнадног разврставања "Сл. гласник РС", бр. 72/2010

⁴⁶ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, и начину примене Правилника о третману, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица бр.110-00-1/13-03 од 24.02.2013. године

Групни рад са зависницима; Креативна радионица са циљем орагнизованог учешћа у активностима слободног времена. Реализатори ових радионица су углавном васпитачи.

Укљученост осуђених у групни рад је више од 70%, а према наводима начелнице, у групни рад се не укључују само осуђеници који немају капацитета и способности да учествују у овим програмима.

Увидом у поједине досијее осуђених утврђено је да остваривање програма поступања зависи од више различитих чинилаца, почев од поштовања правила кућног реда и формалног система, реализације постављених индивидуалних циљева, и сл. Када је у питању остваривање индивидуалних циљева, успешност у реализацији ових циљева зависи искључиво од осуђеног, а занемарује се чињеница да је за њихово остваривање потребна сарадња, подршка, помоћ и комуникација поступајућег васпитача, односно свих који су укључени у васпитни рад са осуђеним.

Такође, увидом у листе праћења појединих индивидуалних циљева, утврђено је да њихова реализација зависи од „учесталости“ остваривања одређених права⁴⁷, која су прописана Законом и Правилником и која се као таква не могу процењивати, оцењивати и користити у сврху постизања одређеног циља. С друге стране, права нису објективно мерљиве категорије, и стога се не могу постављати критеријуми о њиховом вредновању⁴⁸. На неиспуњење овако дефинисаних циљеви примарно утичу законска ограничења⁴⁹, спољни чиниоци, као и постојање других околности породица осуђених. Сходно свему наведеном није реално постављати циљеве, на које осуђени не може да утиче, а још мање да их оствари.

Служба за третман ће се, у будућем раду приликом дефинисања индивидуалних циљева, првенствено руководити чиниоцима на које осуђени може да утиче и оствари постављене индивидуалне циљеве. Сходно томе, дефинисаће и мерљиве критеријуме на основу којих ће се моћи реално проценити да ли је циљ ипуњен или не.

Увидом у досијее појединих осуђених уочено је да постоје белешке/листе праћења индивидуалних циљева са оценама чланова тима који су задужени за праћење реализације ових циљева. Када су у питању групни облици рада, не постоје листе праћења одржаних групних радионица са закључцима реализатора радионица, и запажањима и коментарима осуђених на одржане радионице.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад не постоје листе праћења групних активности са закључцима реализатора групног рада и коментарима осуђених.

РАЗЛОЗИ

Службеник третмана у досије улаже сву расположиву релевантну документацију значајну за одређивање и спровођење третмана током извршења казне, између осталог и листе праћења индивидуалних и групних активности⁵⁰.

ПРЕПОРУКА

Реализатори радионица ће уредно водити листе групних активности са закључцима и коментарима осуђених на одржану радионице и сачињене листе прилагати у досијее осуђених који су укључени у одређену радионицу.

⁴⁷ Право на посете породица и примање пакета

⁴⁸ Задовољава, не задовољава, добар, истиче се, посебно се истиче

⁴⁹ Осуђеник има право двапут месечно на посету и пријем пакета, чл. 90. и 96

⁵⁰ Директива

2.4.1.4. Додељивање и укидање проширених права и погодности осуђених

Увидом у досијее осуђених утврђено је да постоје мишљења и предлози представника стручног тима о додели проширених права и погодности, као и одлуке управника о њима. Осуђени који су разврстани у васпитну групу „А“ обично након 30 дана добијају сва проширена права унутар и ван Завода, док осуђени разврстани у васпитну групу „Б“, и „В“ проширена права могу добити поступно, на основу реализованих индивидуалних циљева утврђених програмом поступања. Стручни тим такође може предложити управнику и одузимање неких од посебних права услед изречене дисциплинске казне, новог кривичног дела, изречене нове казне и сл.

2.4.1.5. Измене програма поступања/накнадно разврставање

Измене програма поступања обављају у складу са постојећим прописима којима је регулисано извршење кривичних санкција. Једном недељно (среда) заседа стручни тим и разматра извештај представника Службе за обезбеђење, стручног инструктора, и извештај реализатора третмана о владању и понашању осуђеног. Након тога, доноси се предлог измене програма поступања, који се подноси управнику на одлучивање. Одлука о измени доставља се осуђеном на упознавање и потпис, а уколико у програму поступања нема измена, осуђени се усменим путем обавештава о томе. Такође, на огласној табли одељења поставља се списак лица која нису напредовала у третману.

Према наводима начелнице, велики проблем у измени програма поступања у делу напредовања у васпитну групу са већим правима и погодностима представља Упитник за процену ризичног понашања. Упитник, на основу кога се одређује третман према осуђеном није прилагођен условима и реалном стању и могућностима Завода, као ни могућностима лица која се налазе на извршењу казне затвора. То су лица која су углавном раније осуђивана, иза себе имају криминалну прошлост, без или недовршеног основног образовања, без породице и њихове подршке, без запослење, лошег социо-економског статуса, са проблемима злоупотребе психоактивних супстанци, а често и психичким проблемима и психијатријским дијагнозама. Већина критеријума на основу којих се процењује степен ризичног понашања нису категорије код којих је могућа промена током извршења казне и напредовање, а поједине се односе и на прошло време које није могуће поправити или изменити.

Тим НПМ сматра да услед мањкавости самог Упитника, код одређеног броја осуђених⁵¹ не може се ни очекивати да остварују донети општи програм поступања, с обзиром да је њима потребан специјализовани третман и посебни услови за његову реализацију, те сходно томе, промене у њиховом програму поступања неће бити значајне. Такође, ограничене могућности Завода за радним ангажовањем и другим активностима, посебно у затвореном одељењу још више смањују простор за промену у програму поступања. Послова, који се нуде у овом одељењу, нема довољно и обично су повремени и привремени, према потребама Завода, тако да се догађа, да осуђени без обзира што му је програмом поступања одређено радно место, ниједном не буде радно ангажован до следећег преиспитивања програма поступања, што додатно умањује вероватноћу за утврђивањем смањеног степеном ризика и напредовањем.

Сходно наведеном, с обзиром да су већина осуђених у Заводу вишеструки пенилошки повратници (80%)⁵², да су у затвореном одељењу⁵³, да су могућности затвореног одељења ограничене и да је упитник сачињен тако да је мала вероватноћа да се степен ризичног понашања може умањити током трајања казне и довести до напредовања у повољнију васпитну групу, велике су шансе да осуђени који су на пријему разврстани у затворено одељење остану у њему до истека казне.

⁵¹ Са психичким проблемима и постојањем зависности од психоактивних супстанци

⁵² Честа појава рецидивизма, говори да се постојеће третманске методе не остварују, да постоји проблем у њиховој замисли, у обезбеђивању предуслова за реализацију или у начину њиховог спровођења.

⁵³ На дан посете од 322 осуђених, 214 је било у затвореном одељењу, а 80 у полуотвореном

Оваква ситуација налаже корекцију постојећих или увођење нових инструмента за процену ризика и потреба, приликом преиспитивања програма поступања. Потребно је сачинити инструменте, који ће се током процена ризика и потреба, примарно руководити критеријумима који се односе на понашање и ангажовање осуђеног током извршења казне и остварење донетог програма поступања. Такође, потребно је и предузимање активности на осмишљавању специјализованих програма посебно усмерених на ризике рецидивиста.

2.4.1.6. Социјална подршка

Према наводима начелнице контакт и сарадња са центрима за социјални рад (у даљем тексту: центар) се остварује када је осуђенима потребна једнокартна новчана помоћ, када се утврди да осуђени има малолетну децу или лица о којима се самостално стара, када је потребно смештање деце у хранитељску породицу, када постоји потреба да се осуђеном или члановима његове породице пружи помоћ у остваривању права из социјалне заштите, као и када је потребна сагласност осуђеног, као другог родитеља у вези неке активности детета. Завод као пример посебно добре сарадње истиче сарадњу са Центром у Беочину, који је пре годину дана покренуо иницијативу, да му Завод месец дана пре отпуштања осуђених са извршења казне који су са територије ове општине, доставља списак осуђених, како би им се пружила потребан помоћ и подршка. Завод има добру сарадњу и са Црвеним крстом, са Православном црквом и добротворном организацијом католичке цркве Каритас, када је осуђенима потребно нека врста хуманитарне помоћи односно, обезбедити гардероду, хигијенска средства и друга потребна средства.

2.4.1.7. Припрема за отпуст

Програм припреме за отпуст утврђује се према свим осуђенима још у пријемном одељењу када дођу на извршење казне. Са припремом се, према наводима начелнице, почиње шест месеци пре истека казне уколико су у питању дуже казне или одмах након разврставања у васпитне групе уколико су у питању казне до шест месеци. Припрема за отпуст према осуђеном углавном се састоји од обавештавања Центра о истеку казне, и давања упутства и препоруке осуђеном коме се може обратити у вези добијања једнократне новчане помоћи, издавања докумената, запослења, решавања привременог смештаја, регулисања здравственог осигурања и других питања које су од значаја за осуђеног након отпуста из Завода. Према наводима управника, Завод има добру сарадњу и са Националном службом за запошљавање која је обавила неколико предавања у Заводу, а у вези давања савета о проналаску посла осуђених након изласка из Завода. Пошто је од септембра 2014. године у примени нови ЗИКС који између осталог садржи одредбе које се односе на сарадњу повереничке службе и службе за третман, начелница наводи да ова сарадња још увек није успостављена и да још увек не постоји никакво упутство које детаљније разрађује и дефинише ову сарадњу.

2.4.2. ОБРАЗОВАЊЕ И ОБУКЕ

Према наводима начелнице, основно и средње образовање се не организује, јер су у питању кратке казне. Раније је надлежно министарство радило план обуке за стручно оспособљавање у мањим затворима, али се са тима стало, јер се није имало довољно финансијских средстава за реализацију обуке. Начелница наводи, да постоји секција описмењавања за осуђене који немају основно образовање коју води поступајући васпитачи. Увидом у неколико досијеа, утврђено је су поједини осуђени углавном без средње-стручног образовања, а у одлуци о програму поступања, без обзира што је у делу образовање, утврђен средњи степен ризика, не постоје предвиђени поступци и активности сагласно утврђеном степену ризика, као ни потреба за било којим облицима стручног оспособљавања.

Тим НПМ сматра да ОЗ Нови Сад у довољној мери не излази у сусрет потребама осуђених за стицањем стручних квалификација, тако да они који су дошли у Завод без икакве квалификације, из њега излазе такође необразовани. Без обзира што су у питању кратке казне, у Заводу се могу организовати и реализовати различити курсеви који просечно трају око један-два месеца, а који им могу помоћи да овладају конкретним занатом који је применљив по изласку из затвора. Бројне

обуке за завариваче, керамичаре, тесара, зидаре, конобаре, помоћнике куvara, пекаре, магационере и сл. које постоје на слободи такође се могу применити и у Заводу.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад не организује се основно и средње стручно образовање, као ни било који други облик обука и курсева за осуђене.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право на основно и средње образовање, које се сходно прописима који уређују образовање организује у заводу. Завод организује и друге видове образовања осуђених⁵⁴.

Сваки затвор треба да настоји да свим затвореницима омогући приступ образовним програмима који су што је могуће свеобухватнији и који задовољавају њихове индивидуалне потребе, истовремено водећи рачуна о њиховим тежњама⁵⁵.

Приоритет имају затвореници који су неписмени или они који немају основно или вокационо образовање⁵⁶.

Систематски програм образовања, укључујући оспособљавање за стицање вештина у циљу унапређења свеукупног нивоа образовања и припремања за вођење одговорног живота без криминала, кључни је део режима за затворенике. Сви затвореници охрабриваће се да учествују у образовним програмима и програмима обуке. Образовни програми за затворенике одређује се према дужини њиховог боравка у затвору⁵⁷.

Задовољавајући програм активности (рада, образовања, спорта, итд.) од кључне је важности за добробит затвореника⁵⁸.

Са становишта SPT-а, недостатак активности може имати озбиљне последице по здравље и добробит лица лишених слободе. Рад и образовање су важни елементи у припреми затвореника за живот изван затвора. Поред тога, програми и активности играју важну улогу у обезбеђивању сигурности затвореника и особља и стога су кључни елементи у спречавању злостављања. Ако затвореници остају дуже време у присилној пасивности и у лошим условима, повећава се тензије у затворском установи и спречавају напори за успостављањем безбедности кроз позитивне односе и активности. СПТ препоручује да власти учине заједничке напоре да обезбеде програме и активности, укључујући рад и образовање, за све затворенике⁵⁹.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад предузеће мере како би свим осуђенима било омогућено да се укључе у неки вид образовања или стручног оспособљавања, сходно индивидуалним потребама и афинитетима, уз давање приоритета онима који су неписмени и без икаквих стручних квалификација.

⁵⁴ ЗИКС, чл.122

⁵⁵ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Рес (2006) 2, тач.28.1.

⁵⁶ Ибид, тач. 28.2.

⁵⁷ Ибид, тач. 106.1, 106.2, 106.3

⁵⁸ Извод из 2. Општег извештаја [ЦПТ/Инф (92) 3], параграф 47

⁵⁹ Извештај Поткомитета УН за превенцију тортуре о посети Малдивима из 2009. год, параграф 223

2.4.3. РАД

2.4.3.1. Организација

У писаном извештају Завода наведено је да постоји Служба за обуку и упошљавање. У тренутку посете, укупан број стално запослених у Служби је био 13.

2.4.3.2. Упошљавање

О упошљавању осуђених одлучује стручни тима у пријемном одељењу, након заједничких процена. Приликом упошљавања не доноси се посебна одлука, већ се у оквиру одлуке о програму поступања у делу радно ангажовање уписује да ли је или не лице упуслено. Осуђени који не испуњавају критеријуме за упошљавање, а који су изразили намеру и жељу за радним ангажовањем, се према наводима начелнице обавештавају о разлозима због којих нису радно ангажовани.

Осуђени се упошљавају у Заводу и ван Завода. Врста послова зависи од одељења, па тако у полуотвореном одељењу послови на којим се осуђени ангажују су одржавање вешераја, котларнице, просторија Завода и гараже, затим послови на економији Завода, али само за лица која користе заводске погодности ван Завода. На економији, од послова су заступљени израда бетонске галантерије, узгој стоке, и радови у пластенику. Послови одржавања просторија су најчешћи послови на којима се ангажују осуђени у затвореном одељењу. Када је у питању радно ангажовање ван Завода то су групни физички послови (послови на новосадском сајму) или појединачни (послови административног карактера). Завода има добру сарадњу са фирмом Проелан из Србобрана тако да се осуђени радно ангажују и код њих на пољопривредним пословима (пластеници). Радно време изван Завода траје око 8 часова, док се послови у Заводу у зависности од врсте и обима обично заврше у року од 6 часова или краће. Накнада за рад, према наводима начелнице упулаћује се редовно на депозит осуђених на месечном нивоу.

Приликом стручног надзора од стране Одељења за надзор Управе за извршење кривичних санкција Заводу у мају 2014. год, пријемном одељењу наложено је да се свим осуђенима кроз програм поступања одреди радно место и да се упусле. Међутим, током посете тима НПМ, у Заводу је од 322 осуђена лица, према наводима запосленог Службе за упошљавање било упуслено око 65 осуђених, од тога око 35 у затвореном одељењу, а око 30 у полуотвореном, што је показатељ да укупни капацитети могућих ангажовања не обезбеђују укљученост свих осуђених у рад и да је посао привилегија и награда, а не право које припада свима који желе да раде. Такође, послови који се нуде у Заводу, нису послови који осуђене оспособљавају за живот на слободи, јер су у питању углавном режијски послови, (одржавања просторија Завода, вешераја, гараже, котларнице, пољопривредни послови и сл.) за које није потребна посебна обука и оспособљеност. Мала понуда послова у Заводу, поред немогућности упошљавања осуђених који желе да раде, може довести и до немогућности прилагођавања рада претходном радном искуству осуђених, класификацијама, интересовањима и потребама за третманом.

С обзиром на малу понуду послова, у Заводу постоји проблем упуслености, јер су могућности Завода за радним ангажовањем мале у односу на постојећи број осуђених. Такође, постојећи послови не оспособљавају осуђене за корисна и актуелна занимања којима могу да се баве по изласку из Завода, већ углавном спадају у режијске послове.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад мали број осуђених је радно ангажован.

Послови који се нуде у ОЗ Нови Сад, не оспособљавају осуђене за рад и живот на слободи, већ углавном спадају у режијске послове.

РАЗЛОЗИ

Затворске власти морају настојати да обезбеде довољно корисног посла за затворенике⁶⁰.

Колико год је могуће, рад у затвору треба да одржава или повећа способност затвореника да зарађује за живот након пуштања на слободу⁶¹.

Рад који обухвата стручно оспособљавање обезбеђује се за затворенике који могу од тога да имају користи и нарочито за млађе затворенике⁶².

Сврха рада је да осуђени стекне, одржи и повећа своје радне способности, радне навике и стручно знање, как оби му се омогућили услови за успешну реинтеграцију⁶³.

Са становишта SPT-а, недостатак активности може имати озбиљне последице по здравље и добробит лица лишених слободе. Рад и образовање су важни елементи у припреми затвореника за живот изван затвора. Поред тога, програми и активности играју важну улогу у обезбеђивању сигурности затвореника и особља и стога су кључни елементи у спречавању злостављања. Ако затвореници остају дуже време у присилној пасивности и у лошим условима, повећава се тензије у затворском установи и спречавају напори за успостављањем безбедности кроз позитивне односе и активности. СПТ препоручује да власти учине заједничке напоре да обезбеде програме и активности, укључујући рад и образовање, за све затворенике⁶⁴.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад предузеће мере како би обезбедило упошљавање већег броја осуђених и то на пословима који омогућавају оспособљавање осуђених за рад и живот на слободи.

2.4.3.3. Заштита и повреде на раду

У оквиру Службе за обуку и упошљавање, референт за заштиту на раду задужен је и одговоран за безбедност и заштиту на раду. У Заводу постоје одговарајућа средства и опрема за личну заштиту осуђених. Када дође до повреде на раду, у зависности од повреде лице по одлуци лекара одлази на боловање, и за време док је на боловању прима накнаду за рад. Евиденција о повредама на раду постоји, а у њој се евидентирају уједно и повреде запослених.

2.4.3.4. Дневни, недељни и годишњи одмор

Према наводима службених лица, осуђени имају право на дневни, недељни и годишњи одмор. Дневни се остварује након завршених обавеза, недељни подразумева викенд одмор, а право на годишњи одмор, осуђени имају након шест месеци рада и то на 10 дана који могу да проведу изван Завода уколико су смештени у полуотвореном одељењу, док осуђени из затвореном одељењу годишњи одмор проводе у просторијама Завода.

2.4.4. СЛОБОДНО ВРЕМЕ

2.4.4.1. Време изван затворених просторија

У кругу Завода постоји велико двориште са зеленилом одређено за шетњу на свежем ваздуху за осуђена лица која су на смештају у полуотвореном одељењу где могу да проводе већину свог слободног времена након завршених дневних обавеза.

Осуђени који су смештени у затворено одељење имају посебно ограђен простор без надстрешнице и малим бројем спортских реквизита и клупа за седење. Предвиђено време на свежем ваздуху је

⁶⁰ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са Европским затворским правилима Рес (2006) 2, тач. 26.2.

⁶¹ Ибид, тач. 26.3

⁶² Ибид, тач.26.5

⁶³ ЗИКС, чл.98, ст.2

⁶⁴ Извештај Поткомитета УН за превенцију тортуре о посети Малдивима 2009. год, параграф 223

два сата, мада начелница наводи да обично проводе по сат времена изван затворених просторија. Током посете Заводу, осуђена лица нису имала примедбе на остављање права на време изван затворених просторија.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад, у време атмосферских падавина, битно је отежано остваривање права осуђеника затвореног одељења на време на свежем ваздуху, јер простор за шетњу у затвореном одељењу Завода нема надстрешницу.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право да изван затворених просторија, у слободно време, проведе најмање два часа дневно⁶⁵.

Објекти за вежбе на отвореном морају да нуде склониште од неповољних временских прилика⁶⁶.

Недостатак надстрешнице у простору за шетњу (дворишту) битно отежано остваривање права лица лишених слободе на време на свежем ваздуху у време атмосферских падавина. Завод ће у простору за шетњу на свежем ваздуху формирати надстрешницу димензија подобних да се сва лица која су изведена у шетњу заклоне од атмосферских падавина⁶⁷.

ПРЕПОРУКА

У простору за време на свежем ваздуху (шетњу) затвореног одељења ОЗ Нови Сад поставиће се надстрешница димензија подобних да се сва лица која су изведена у шетњу заклоне од атмосферских падавина.

ПРИТВОРЕНИЦИ

У притворској јединици ОЗ Нови Сад постоје 4 посебна простора за боравак притвореника на отвореном - шеталишта, од којих је један искључиво намењен притвореницама. Сва шеталишта се налазе између високих бетонских зидова. Имају бетонирани стазе, са зеленилом површине око 50 квадратних метара.

Шеталишта се надгледају камерама. На сваком се налази по једна клупа. На шеталиштама за притворенике нису постављене надстрешнице што не омогућава да притвореници проводе време на свежем ваздуху и у условима атмосферских падавина. По наводима службених лица, оне су уклоњене због безбедносних разлога, како не би ометале надзор.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад, у време атмосферских падавина, битно је отежано остваривање права притвореника на време на свежем ваздуху, јер простори за шетњу Завода немају надстрешницу.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право да изван затворених просторија, у слободно време, проведе најмање два часа дневно⁶⁸.

Објекти за вежбе на отвореном морају да нуде склониште од неповољних временских прилика⁶⁹.

Недостатак надстрешнице у простору за шетњу (дворишту) битно отежано остваривање права лица лишених слободе на време на свежем ваздуху у време атмосферских падавина. Завод ће у простору за шетњу на свежем ваздуху формирати надстрешницу димензија подобних да се сва лица која су изведена у шетњу заклоне од атмосферских падавина⁷⁰.

⁶⁵ ЗИКС, чл. 80. ст. 1.

⁶⁶ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења (2002) 1 - Рев. 2010, тачка 48

⁶⁷ Извештај Заштитника грађана (ПМ) о посети ОЗ Зрењанин, 22-116/10, стр. 48.

⁶⁸ ЗИКС, чл. 80. ст. 1.

⁶⁹ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења (2002) 1 - Рев. 2010, тачка 48

⁷⁰ Извештај Заштитника грађана (ПМ) о посети ОЗ Зрењанин, 22-116/10, стр. 48.

ПРЕПОРУКА

У просторима за време на свежем ваздуху (шеталишта) притворске јединице ОЗ Нови Сад поставиће се надстрешнице димензија подобних да се сва лица која су изведена у шетњу заклоне од атмосферских падавина.

На женском шеталишту настрешница постоји. Простор за боравак на свежем који служи за шетњу чини лепо уређена зелена површина засађена и украшена цвећем које одржавају и негују притворенице, тако да у том послу проводе и дуже од једног сата, колико је предвиђено време за шетњу. У овом простору не постоје справе за вежбање.

Притвореници су навели да им се свакодневно омогућује боравак од сат времена на свежем ваздуху, а у случају препоруке лекара, остају и дуже.

УТВРЂЕНО

У притворској јединици ОЗ у Новом Саду притвореници на свежем ваздуху проводе највише један сат дневно.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право да изван затворених просторија, у слободно време, проведе најмање два часа дневно.⁷¹

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено.⁷²

Притворенику ће се обезбедити кретање на свежем ваздуху у трајању од најмање два часа дневно.⁷³

ПРЕПОРУКА

Притвореницима у ОЗ у Новом Саду ће се омогућити да на отвореном проводе најмање два сата дневно.

2.4.4.2. Физичке активности

У делу Завода, предвиђеном за слободно време осуђених из васпитних група „А“ и „Б“ постоји двориште са спортским реквизитима, као и фудбалски и кошаркашки терен. Осуђени који су на смештају у полуотвореном и отвореном одељењу могу да користе ове заводске погодности по завршетку дневних обавеза у Заводу, али само у време када атмосферске прилике то дозвољавају. У заводу се од физичких активности организују фудбалски турнири између осуђених и спортска секција, која се одржава два пута недељно. У спортску секцију, поред осуђених, којима је индивидуалним циљем предвиђено учешће, могу се укључити и остали осуђени које желе учешће у њој.

У Заводу не постоји посебан простор у затвореном (теретана) за физичке активности осуђених и притворених лица.

УТВРЂЕНО

У ОЗ у Новом Саду не постоји посебан простор у затвореном (теретана) опремљен справама за вежбање и намењен за физичке активности осуђених и притворених лица.

⁷¹ ЗИКС, "Службени гласник РС", бр. 55/2014, чл. 80, ст. 1.

⁷² ЗИКС, чл. 239.

⁷³ ЗКП, "Службени гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014, чл. 218. ст. 2.

РАЗЛОЗИ

*Осуђени, коме године и телесне способности то дозвољавају, има право у слободно време на организовану физичку активност, укључујући и право да заједно са другим осуђеницима користи спортске терене, уређаје и опрему.*⁷⁴

*Завод, у складу са својим могућностима, обезбеђује простор и опрему за коришћење слободног времена осуђених. Активности се организују током целог дана, према програму који је донела служба за третман.*⁷⁵

*Сваки затвореник треба да има могућност да сваког дана вежба најмање један сат на свежем ваздуху, уколико то дозвољавају временске прилике. Када је време неповољно, затвореницима се обезбеђују други услови за вежбање. Одговарајуће активности чији је циљ развијање физичке спремности и могућност за одговарајућу физичку активност и рекреацију представљају саставни део затворског режима. Затворска управа дужна је да омогући такве активности обезбеђујући одговарајућа средства и опрему. Затворска управа дужна је да обезбеди специјалне активности за оне затворенике којима је то потребно. Могућности за рекреацију, укључујући спорт, игре, културне активности, хобије и друге активности у слободно време, морају бити обезбеђене, а колико год је могуће, затвореницима се мора дозволити да их организују. Затвореницима се дозвољава да се друже за време физичких активности и у циљу учења у рекреативним активностима.*⁷⁶

*Сви затвореници без изузетка (укључујући оне који су кажњени конфинацијом у ћелији) морају имати могућност да свакодневно вежбају на отвореном. Такође се сматра да објекти за вежбе на отвореном морају бити релативно пространи и, кад год је то могуће, да нуде склониште од неповољних временских прилика.*⁷⁷

ПРЕПОРУКА

У ОЗ у Новом Саду обезбедиће се посебан простор (теретана), опремљен справама за вежбање, намењен за физичке активности осуђених и притворених лица у време атмосферских падавина.

Осуђенима који су на смештају у затвореном одељењу и притвореним лицима није омогућено да упражњавају спортске активности, јер у простору одређеном за шетњу на свежем ваздуху не постоје спортски реквизити, тако да је овим лицима ускређено право да упражњавају физичке активности на отвореном и када временске прилике то дозвољавају.

УТВРЂЕНО

У ОЗ у Новом Саду не постоје могућности за бављење физичким активностима на отвореном осуђених у затвореном одељењу и притворених лица, јер не постоје справе за вежбу на отвореном.

РАЗЛОЗИ

*Осуђени, коме године и телесне способности то дозвољавају, има право у слободно време на организовану физичку активност, укључујући и право да заједно са другим осуђеницима користи спортске терене, уређаје и опрему.*⁷⁸

Завод, у складу са својим могућностима, омогућује бављење телесним вежбањем и спортским активностима и у ту сврху обезбеђује спортске терене, просторије, спортске реквизите и теретану са

⁷⁴ ЗИКС, члан 80. став 2.

⁷⁵ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 42.

⁷⁶ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Рес (2006) 2, тачке 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6 и 27.7.

⁷⁷ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења (2002) 1 - Рев. 2010, тачка 48

⁷⁸ ЗИКС, члан 80. став 2.

припадајућом опремом. Активности из става 1. Овог члана организују се током целог дана, у складу са донетим програмом.⁷⁹

Сваки затвореник треба да има могућност да сваког дана вежба најмање један сат на свежем ваздуху, уколико то дозвољавају временске прилике. Када је време неповољно, затвореницима се обезбеђују други услови за вежбање. Одговарајуће активности чији је циљ развијање физичке спремности и могућност за одговарајућу физичку активност и рекреацију представљају саставни део затворског режима. Затворска управа дужна је да омогући такве активности обезбеђујући одговарајућа средства и опрему. Затворска управа дужна је да обезбеди специјалне активности за оне затворенике којима је то потребно. Могућности за рекреацију, укључујући спорт, игре, културне активности, хобије и друге активности у слободно време, морају бити обезбеђене, а колико год је могуће, затвореницима се мора дозволити да их организују. Затвореницима се дозвољава да се друже за време физичких активности и у циљу учешћа у рекреативним активностима.⁸⁰

Сви затвореници без изузетка (укључујући оне који су кажњени конфинацијом у ћелији) морају имати могућност да свакодневно вежбају на отвореном. Такође се сматра да објекти за вежбе на отвореном морају бити релативно пространи и, кад год је то могуће, да нуде склониште од неповољних временских прилика.⁸¹

ПРЕПОРУКА

У ОЗ у Новом Саду, у складу са могућностима Завода, простор намењен за шетњу осуђених из затвореног одељења и притворених лица опремиће се справама за вежбање.

2.4.4.3. Културне и уметничке активности

У Заводу постоји посебана просторија за културно-уметничке активности. Од културно-уметничких активности у Заводу се организују и спроводе верска предавања и пројекције (предавање о српским средњовековним манастирима), а повремено се организују и тематске приредбе (обично за дан Завода и пред Нову годину). Такође, постоје ликовна, литарална, драмска и музичка секција. Ликовна секција одржава се једном до два пута недељно у зависности од броја осуђених који присуствују секцији. У Заводу се повремено организују и позоришне представе у којима учествују осуђени. На дан посете тима НПМ у културно-уметничке активности је према наводима начелнице било укључено око 30 осуђених.

Учешће осуђених у културним секцијама, зависи, да ли је или не, предвиђено индивидуалним циљем у програму поступања. Тим НПМ сматра да учешће у културним – уметничким активностима може да утиче на развијање способности и позитивних навика осуђених који су од значаја за касније понашање осуђених. Сходно томе, учешће у овим активностима не треба зависити од постављених индивидуалних циљева и представљати привилегију за појединце, већ учешће треба омогућити свима и оставити слободу и могућност избора на основу интересовања, афинитета и креативних могућности осуђених.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад учешће у литералној, драмској, ликовној и музичкој секцији није омогућено свим осуђенима, већ зависи од постављених индивидуалних циљева.

РАЗЛОЗИ

Завод организује различите облике активности за задовољење физичких, уметничких, културних и радних потреба осуђених.⁸²

⁷⁹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, "Сл. гласник РС", бр. 110/2014 члан 43.

⁸⁰ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са Европским затворским правилима Рес (2006) 2, тачке 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6 и 27.7.

⁸¹ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења (2002) 1 - Рев. 2010, тачка 48

⁸² Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора "Сл. гласник РС", бр. 110/2014, чл.42.ст.2

У заводу се организују културне, радне, забавне и спортско-рекреативне активности⁸³.

У слободно време осуђени се према својим склоностима и интересовањима могу бавити израдом уметничких предмета и другим видовима стваралачког изражавања⁸⁴

Сви осуђени имају право да учествују у културним активностима и образовању са циљем развоја њихове личности⁸⁵.

Креативним и културним активностима треба дати посебну улогу, јер оне омогућавају осуђенима да се развијају и изражавају⁸⁶.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће у свом будућем раду омогућити слободно учешће у литералној, драмској, ликовној и музичкој секцији или било којој другој активностима свим заинтересованим осуђенима, без обзира да ли им је индивидуалним циљем одређено учешће у овим активностима или не.

2.4.5. ОБАВЕШТЕЊЕ

2.4.5.1. Штампа

Према наводима службених лица, дистрибуција штампе организована је преко кантине Завода. Завод доставља списак доступне штампе осуђенима, на основу којег се они преплаћују на одређени лист. Осуђенима у затвореном одељењу штампа се дистрибуира два пута недељно преко надзорника. Осуђена лица у полуотвореном и отвореном одељењу могу сама да купују штампу на кантини.

Према наводима службених лица, дистрибуција штампе коју наручује и плаћа наручилац притвореник је организована преко надзорника притворске јединице.

2.4.5.2. Радио и телевизија

Слушање радија и праћење телевизијског програма у Заводу омогућено је свим осуђенима. Осуђенима који су на смештају у полуотвореном и отвореном одељењу приступ телевизијском програму и праћење истог омогућено је у дневном боравку Завода, док за осуђене који су на смештају у затвореном одељењу омогућен је телевизор у свакој осуђеничкој соби.

2.4.5.3. Библиотека

У Заводу постоји просторија која је намењена за библиотеку, а која се налази у поткровљу полуотвореног и отвореног одељења. Фонд књига у библиотеци је око 2000. У библиотеци раде осуђена лица. Књиге из библиотеке осуђенима у полуотвореном одељењу доступне су свакодневно када је библиотека отворена. У затвореном одељењу постоји каталог књига преко кога осуђени могу да се информису које књиге постоје у библиотеци. Осуђенима из затвореног одељења књиге доставља надзорник одељења. Према наводима начелнице, у библиотеци постоје примерци ЗИКС и подзаконских акат. Примерци ЗИКС и подзаконских акат не постоје на енглеском језику, иако се дешава да у Затвору буду смештена лица, која не говоре српски језик, односно са којима комуникација може да се одвија искључиво на енглеском језику.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад примерци ЗИКС-а и подзаконских аката не постоје на енглеском језику.

⁸³ Ибид, ст.4

⁸⁴ Ибид, ст.5

⁸⁵ Основни принципи УН о поступање са затвореницима, усвојена и проглашена резолуцијом Генералне скупштине 45/111 од 14. децембра 1990, тач.5

⁸⁶ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са образовањем у затворима, Но. Р (89) 12, усвојена од стране Комитета министара 13. октобра 1989. на 429 састанку заменика министара, тач.12

РАЗЛОЗИ

Приликом пријема и кад год је то потребно након пријема, затвореници се обавештавају у писаној форми и усмено на језику који разумеју о правилима дисциплине у затвору и о њиховим правилима и дужностима у затвору. Затвореницима је дозвољено да обавештења која добију у писаној форми држе код себе⁸⁷.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад предузеће мере како би свим лицима лишеним слободе на језику који разумеју били доступни примерци прописа којима је регулисано извршење кривичних санкција.

У притвору постоји посебна просторија у којој се налази део литературе који је пребачен из библиотеке за потребе притворених лица. Притвореницима се књиге достављају преко надзорника.

2.4.6. ПОСЕТЕ**2.4.6.1. Посете породице**

У Заводу постоји посебна просторија за посете осуђенима. Посета за полуотворено и отворено одељење су суботом у термину 8-13 часова, док су посете у затвореном и пријемном одељењу истог дана од 13-18 часова и трају један час. Ове информације осуђенима су доступне у информатору који је видно истакнут на одељењима.

Посете притвореницима могу бити редовне и ванредне. Редовне посете су једном недељно, уторком (од А до М) и четвртком (од М па до Ж). Поступајући судија одобрава посету или тако што одређује за члана уже породице сталну дозволу посећивања или кроз одобравање појединачне посете, док трајање посете судија препушта кућном реду притворске јединице. Посете трају пола сата. Обављају се кроз стакло. У случају дужег трајања притвора, судија на захтев одобрава отворене посете, које се такође одвијају без ближег физичког контакта, само се стакло између чланова породица помера. Посете су строго надзиране, одвијају се са отвореним визуелним вратима поред којих стоји командир на метар и по удаљености посетилаца, тако да се одвијају без приватности.

УТВРЂЕНО

Посете притвореницима у Окружном затвору у Новом Саду у просеку трају око 30 минута.

РАЗЛОЗИ

По одобрењу судије за претходни поступак и под његовим надзором или надзором лица које он одреди, у границама кућног реда завода, притвореника могу посећивати блиски сродници, а по његовом захтеву - лекар и друга лица. Поједине посете могу се забранити ако је вероватно да би оне могле довести до ометања истраге. Против решења судије за претходни поступак о забрани појединих посета притвореник може изјавити жалбу већу (члан 21. став 4.) која не задржава извршење решења.⁸⁸

Посета траје најмање један час.⁸⁹

Посета притворенику траје један час, а по одобрењу органа који води поступак може трајати и дуже.⁹⁰

⁸⁷ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Rec (2006) 2, тач. 30.1 и 30.2

⁸⁸ ЗКП, ("Службени гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014), члан 219. став 1.

⁸⁹ ЗИКС, ("Службени гласник РС", бр. 55/2014), чл. 93 ст. 1.

⁹⁰ Правилник о кућном реду за примену мере притвора, чл. 35., ст. 5.

ПРЕПОРУКА

У ОЗ у Новом Саду ће се омогућити да посете притвореницима трају најмање сат времена, као што је одређено важећим прописима.

2.4.6.2. Посете у посебној просторији

У Заводу постоји посебна просторија за посете брачног друга или другог блиског лица која се налази у поткровљу управне зграде Завода. У просторији не постоји аларм за позивање страже. Посете у посебној просторији остварују углавном осуђени смештени у затворено одељење. Потребне за овим посетама су доста честе и морају да се заказују три месеца унапред, те сходно томе осуђенима није омогућено да једном у два месеца имају право на ову врсту посете.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Нови Сад осуђенима се не омогућују посете у посебној просторији једном у два месеца.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право да једном у два месеца борави с брачним другом, децом или другим блиским лицем три часа у посебним просторијама завода⁹¹.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад омогућиће свим осуђенима посете у посебној просторији једном у два месеца.

У посебној просторији постоји соба и купатило које делују неодржавано. У соби од намештаја постоји само дотрајао кревет, без столица, столова или других елеманата прилагођених и за посете и боравак деце. Зидови су неодржавани, а паркет испуцао и дотрајао.

УТВРЂЕНО

Просторија за посете блиских лица делује неодржавано, са креветом који је стар и дотрајао, и купатилом у запуштеном стању и хигијенски неодржавано.

Просторија за посете блиских лица није прилагођена у за посете и боравак деце.

РАЗЛОЗИ

Посебна просторија завода мора бити довољно пространа, загрејана, осветљена, са потребним намештајем, купатилом и прилагођена за боравак деце⁹².

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Сад ће просторију за посете блиских лица опремити додатним елементима (сто, столица, фотеле и сл.) и редовано одржавати хигијену собе и купатила.

ОЗ Нови Сад ће просторију за посете блиских лица прилагодити и за посете деце.

2.4.7. ПОШИЉКЕ И КОМУНИКАЦИЈА**2.4.7.1. Дописивање**

Осуђени имају право на неограничено дописивање. Када је у питању слање поднесака, осуђенима који се налазе у затвореном одељењу приликом предаје писма ради слања препорученом поштом,

⁹¹ ЗИКС, чл.94, ст.1

⁹² Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл.48. ст.2

издаје се потврда о предаји поште у моменту преузимања писма од стране службеног лица. У потврди се наводи име осуђеног, датум када је пошта предата и редни број под који је заведена.

Дописи и приватна преписка притвореника стижу до примаоца у року дужем од 20 дана од дана предаје управи Завода, што отежава контакт са спољним светом.

2.4.7.2. Пакети

Према наводима службених лица, осуђенима се према одредбама новог ЗИКС омогућује пријем пакета двапут месечно без обзира на васпитну групу. Садржај пакета прегледа се у присуству осуђеног коме је пакет упућен. Дозвољена тежина пакета је до десет килограма. Све информације које се тичу доставе пакета осуђенима налазе се у информатору који се доставља осуђеном на пријему.

Притвореници имају право на два пакета месечно путем поште и сваки пут када им неко долази може им донети пакет до 10 кг хране и 2 кг одеће.

2.4.7.3. Новчане поштиљке

Осуђена лица према наводима службених лица имају право на неограничено примање и слање новчаних поштиљки. Новац који осуђени прима ставља се на његов новчани депозит, а на месечном нивоу им се даје одређени износ који могу поседовати, док се остало ставља на штедњу и даје им се по истеку казне.

2.4.7.4. Телефонирање

У Заводу осуђена лица имају право на телефонски разговор три пута недељно по петнаест минута. Осуђена лица телефонске картице купују преко кантине Завода.

2.4.8. Верска права

У Заводу постоји црква за обављање верских обреда за припаднике православне вероисповести. Начелница наводи да свештено лице долази сваке суботе и у време већих верских празника и обавља литургију. Такође, уколико неко од осуђених изрази жељу да обави разговор са свештеним лицем, овај разговор се омогућује, без обзира да ли је у питању осуђеник православне или католичке вероисповести. У библиотеци постоји и скроман број верске литературе.

Притвореници се, преко управе затвора, молбом обраћају поступајућем судији за дозволу за одлазак у православну цркву која се налази у саставу ОЗ Нови Сад. Судије одговарају током исте недеље на захтеве. Притвореници се спроводе у цркву искључиво суботом. Притвореници осталих вероисповести немају организовани приступ богослужењима. Управа затвора одобрава посебан режим исхране у складу са верким уверењима, а на писани захтев притвореника.

2.4.9. ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ПОСЕБНО РАЊИВИМ ГРУПАМА

2.4.9.1. Малолетници

У тренутку посете у притворској јединици се налазило 8 малолетника, од којих је један био у Специјалној затворској болници. Малолетници се смештају одвојено од пунолетних лица, у собу поред собе командира. Малолетнике повремено обилазе судије за малолетнике.

У случају да се у Заводу налази само један малолетник, тражи се решење судије за малолетнике за смештај малолетника са пунолетним лицем.

2.4.9.2. Особе са инвалидитетом

У писаном извештају Завода, а и према наводима начелнице у Заводу не постоје посебна просторија за смештај особа са инвалидитетом. У ситуацији када на извршење казне дође лице са инвалидитетом, оно се смешта у собу за болесне, која се налази у полуотвореном одељењу, које

има обезбеђен и прилагођен прилаз за особе са инвалидитетом. На дан посете у Заводу је била једна особа са инвалидитетом.

2.4.9.3. Жене

У тренутку посете у притвору се налазило осам жена. У женском делу притворске јединице постоје 4 просторије-спаваонице. Све собе имају обезбеђену дневну светлост и прозоре који се могу отворити. На прозорима постоје решетке. У оквиру соба постоји мокри чвор (WЦ шоља и лавабо.) Собе имају само хладну воду. Притвореницама стражари увече или ујутро дају кофе топле воде за потребе собе. Хигијену у собама одржавају саме притворенице. Собе имају телевизор, а притворенице могу да имају и радио. Женско одељење има једно заједничко купатило у коме се налазе 3 туш кабине са топлом и хладном водом и лавабоом. Притворенице имају право на купање 2 пута недељно, а уколико постоји препорука лекара (из здравствених разлога) и чешиће. Заједничко купатило изгледа уредно.

Према наводима затечених притвореница, хигијенски пакет који добијају од Завода не садржи хигијенске улошке.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У ОЗ Нови Сад хигијенски пакети немају адекватан садржај сходно потребама жена, односно не садржи хигијенске улошке.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Специфичне хигијенске потребе жена треба решавати на прикладан начин. Од нарочите је важности да им тоалети и купатила буду лако доступни, те да се поведе брига о уклањању крвљу умрљаних предмета, као и о опскрбљивању стварима за личну хигијену, као што су хигијенски улошци и тампони. Пропуст да се обезбеде такве основне потрепитине може по себи представљати понижавајуће поступање⁹³.</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Нови Сад ће садржај хигијенских пакета прилагодити потребама жена.</p>

Обезбеђен им је посебан простор за шетњу који је покривен видео надзором. Има клупу за седење и надстрешницу, зеленила и цвећа о коме се брину притворенице. Притворенице користе шеталиште и више од сат времена дневно. Настрешница служи за сушење веша, имајући у виду да то шеталиште користе само жене.

2.4.9.4. Припадници националних мањина

Према наводима начелнице, осуђеним лицима припадницима националних мањина се поступању на извршење казне у Завод информације о правима и обавезама дају на језицима националних мањина. Примерци новог ЗИКС и других подзаконских аката на језицима националних мањина не постоје у библиотеци. Од националних мањина у тренутку посете тима НПМ, у Заводу су били Роми, Мађари, Буњевци.

2.4.9.5. Старе особе

У Заводу не постоји посебна просторија за смештај старих лица, већ се ова лица као и лица са инвалидитетом смештају у собу за болесне у полуотвореном одељењу.

⁹³ Извод из 10. Општег извештаја [СРТ/Инф (2000) 13], параграф 31

2.4.9.6. Странци

Поред држављана Србије, према подацима које смо добили од Завода у време посете у притвору су боравила шест странаца. Сви странци смештени су у једну спаваоницу. Према наводима службених лица, овакав распоред се врши због превенције евентуалног насиља према њима.

Службена лица наводе да се омогућују посете дипломатско-конзуларних представника држава чији су држављани лица лишена слободе, те да учесталост посета зависи од амбасаде.⁹⁴

2.5. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

2.5.1. Организација

2.5.1.1. Здравствена служба

У Заводу постоји Служба за здравствену заштиту.

Лекар је у Заводу присутан радним данима у времену од 07:00 – 16:00 часова (лекари су у смени од 07-15 и од 08-16 часова), а током ноћи, викендом и празником лекар је припреван и по потреби, на позив долази у Завод.

Медицински техничар је у Заводу присутан од 07:00 – 20:00 часова (медицински техничари су у смени од 7-15 и од 12-20 часова), а током ноћи у Заводу нема присутног медицинског техничара. Викендом и празником, у Заводу је медицински техничар присутан од 07:00 – 15:00 часова.

На пословима здравствене заштите ангажовано је девет лица:

- укупно пет медицинских техничара, и то један у радном односу на неодређено време, два у радном односу на одређено време, а два по уговору о делу.

- укупно седам лекара и то један у радном односу на неодрђено време (начелник Службе за здравствену заштиту) и два у радном односу на одређено време. Начелник Службе за здравствену заштиту је истовремено заменик управника Завода те сходно својим обавезама практично (према сопственој изјави) не ради са пацијентима. Такође, у Заводу су по уговору о делу ангажовани следећи лекари: специјалиста за унутрашње болести, специјалиста опште хирургије и специјалиста за кожне и полне болести (по два пута месечно) и специјалиста за заразне болести (једном месечно).

У Заводу је по уговору о делу ангажован један зубни лекар и један психијатар. Психијатар је у Заводу присутан једном недељно по 2- 4 сата.

Службена лица ангажована на пружању здравствене заштите наводе да постоји потреба за додатним кадровима за успешно обављање здравствене заштите у Заводу, и то: један лекар, медицински техничар и санитарни техничар (ова три радна места према речима начелника Службе за здравствену заштиту предвиђена су постојећом систематизацијом, али нису попуњена).

Такође, истакнута је потреба за ангажовањем психијатра у већем обиму.

УТВРЂЕНО:

У Заводу није обезбеђено континуирано присуство лица са здравственом квалификацијом. Ангажован је неуропсихијатар, али његово присуство од највише два дана месечно (по 4 сата недељно) није довољно имајући у виду капацитет Завода и актуелну заузетост.

⁹⁴ Изнет је пример египатске аме у Србији, која је поред две посете недељно, слања пакета притворенику тражила и добила од суда дозволу за позивање притвореника телефоном.

РАЗЛОЗИ:

Стандард је Европског комитета за превенцију мучења да неко компетентан за пружање прве помоћи треба увек да се налази у затворској установи, пожељно неко ко има одговарајућу квалификацију медицинске сестре (техничара)⁹⁵.

Препорука је Европског комитета за превенцију мучења да особа компетентна за указивање прве помоћи, по могућности особа са квалификацијом медицинске сестре (техничара) увек буде присутна у установи за лишење слободе, укључујући и ноћи⁹⁶.

Такође, Европски комитет за превенцију мучења, позивајући се на чињеницу да је у поређењу са општом популацијом међу лицима лишеним слободе већа инциденца психијатријских симптома, закључује поред осталог да доктор квалификован за психијатрију треба да буде укључен у рад службе за здравствену заштиту у сваком затвору⁹⁷.

Завод мора обезбедити услуге и једног психијатра⁹⁸.

ПРЕПОРУКЕ:

Завод ће запослити довољан број медицинских техничара како би се обезбедило континуирано (радним даном, викендима и државним празником) – 24 сатно – присуство најмање једног лица се медицинском квалификацијом у Заводу.

Завод ће обезбедити присуство лекара специјалисте психијатрије (или неуропсихијатрије) најмање два пута током недеље, сваки пут најмање по четири сата, како би се уз континуирано учешће овог специјалисте у мултидисциплинарном тиму обезбедио интегрисани приступ у здравственој заштити.

2.5.1.2. Здравствене евиденције

У Дому свако лице лишено слободе има здравствени картон.

Здравствени картон се отвара на првом прегледу при пријему. Воде се уредно, односно лекарски налази се уносе у здравствени картон. Чувају се у амбулантима, а приступ здравственим картонима има само медицинско особље.

Лица лишена слободе могу остварити увид у здравствени картон и у налазе о њиховом здравственом стању. Такође, могуће је да се на захтев изврши фотокопирање извештаја о обављеним специјалистичким лекарским прегледима.

У Заводу се води књига повреда, коју води лекар. У ову књигу се уписују сви случајеви повређивања, осим повреда на раду које се бележе у посебној евиденцији. Извршеним увидом утврђено је да се књига повреда не води систематично; у књизи повреда се не евидентира податак од прегледаног лица о начину настанка повреда, као и лекарски закључак о томе. У току 2014. године евидентирано 54 случаја повређивања.

У Заводу се воде друге књиге – евиденције, и то:

- (1) Протоколи лекарских прегледа – воде се по амбулантима, посебно за притворена лица.
- (2) Евиденција повреда на раду води се бележењем редног броја, матичног броја, имена и презимена, датума, описа повреде, податка о томе ко је обавештен у вези са повредом, ко је одговоран за настанак повреде, као и уношењем евентуалних примедби. У евиденцији се редни бројеви не уносе консекутивно, док се остали подаци углавном уредно бележе. За 2014. годину евидентирано је 9 случајева.
- (3) Књига умрлих – нема евидентираних случајева.

⁹⁵ СРТ/Inf (93) 12, § 35

⁹⁶ посета Холандији 2007.г.

⁹⁷ СРТ/Inf (93) 12, §41

⁹⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, члан 24. став 2

- (4) Свеска за регистровање тестирања на психоактивне супстанце
- (5) Књига евиденција заразних болести
- (6) Евиденција метадонске и терапије фенобарбитоном
- (7) Протокол специјалистичких лекарских прегледа- води се јединствена евиденција за све ангажоване специјалисте. Из ове евиденције се види да је специјалиста неуропсихијатар у периоду који је претходио посети, односно од почетка септембра 2014. године, био три пута (10. и 17. септембра и 01. октобра) те да је извршио укупно 55 прегледа (15, 20 и 20, респективно); у истом периоду специјалиста за општу хирургију био је два пута (12. и 26. септембра) и извршио је укупно 23 пригледа (10 и 13, респективно); по једном су били: специјалиста за кожне и полне болести (25. септембра) и прегледао је 10 пацијената, специјалиста за унутрашње болести (23. септембра) и обавио је 5 прегледа, те специјалиста за заразне болести (22. септембра) и обавио је 5 прегледа.
- (8) Стоматолошки протокол
- (9) Свеска евиденције ампулиране терапије и превијања
- (10) Евиденција стационарно лечених у Клиничком центру Војводине
- (11) Евиденција стационарно лечених у Специјалној затворској болници
- (12) Свеска заказаних специјалистичких прегледа изван Завода
- (13) Свеска необављених специјалистичких прегледа изван Завода
- (14) Евиденција штрајка глађу
- (15) Евиденција квалитета хране

УТВРЂЕНО:

Књига повреда се не води систематично, а у њој се не евидентирају подаци од прегледаног лица о начину настанка повреда, као ни лекарски закључак о начину настанка повреда.

РАЗЛОЗИ:

Стандард Европског комитета за превенцију мучења је да се приликом регистровања повреда забележи податак од прегледаног лица о начину настанка повреда, као и лекарски закључак о томе⁹⁹.

ПРЕПОРУКА:

Лекари у Заводу ће одмах у постојећој евиденцији – Књизи повреда почети да региструју податке од прегледаног лица о начину настанка повреда и свој (лекарски) закључак о начину настанка повреда.

2.5.1.3. Праћење здравственог стања

Периодичне извештаје о здравственом стању лица на извршењу казне затвора управнику лекар доставља, а последњи извештај је достављен 28. априла 2013. године. У извештају је указано на то колико је пацијената прегледано, колико пацијената није дало свој пристанак за преглед, затим шта је чинило периодични преглед. Није било посебних препорука управнику.

Објашњено је да су се периодични прегледи вршили суботом, али да од априла 2013. године исти нису вршени због недостатка особља.

Лекар не подноси извештаје управнику када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне.

У протеклој календарској години и током ове године, прекид извршења казне лекар је једном препоручио управнику, како наводи у вези са пацијентом који је имао „проблеме са кичмом“. О овом пацијенту и лекарском предлогу није стављена документација на увид.

⁹⁹ 3rd General Report [CPT/Inf (93) 12], § 51

Такође, лекар не подноси управнику налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених. Међутим, лекар наводи да овакве препоруке даје у форми „папирића“ на којим је име и презиме пацијента и факсимил, а ови документи се достављају начелнику Службе за обезбеђење ради реализације. Уколико постоје могућности поступа се по препоруци лекара.

Лекар учествује у утврђивању и спровођењу програма поступања према осуђеном и то на тај начин што учествује у раду пријемног тима.

Приложене су копије извештаја о раду Здравствене службе, за 2013. и 2014. годину, које начелник Службе подноси једном месечно.

УТВРЂЕНО:

Периодичне извештаје о здравственом стању лица на издржавању васпитне мере управнику лекар није достављао од априла 2013. године.

Лекар не подноси управнику налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима лица на издржавању казне затвора.

Лекар у заводу дужан је да управнику завода у писменој форми подноси периодичне извештаје о здравственом стању осуђених, као и да даје налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених.¹⁰⁰

ПРЕПОРУКА:

Лекар у Заводу ће управнику у писменој форми подносити периодичне извештаје о здравственом стању осуђених и давати налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених. Копије датих писаних препорука чуваће се у Служби за здравствену заштиту.

2.5.1.4. Просторије за пружање здравствене заштите

Завод има стационар са 11 кревета, а у моменту посете у стационару је било смештено 8 пацијента.

Стационар чини приземни део нове зграде, у добром је стању, хигијена је у границама задовољавајуће и влага није присутна. Стационар чине 2 болесничке собе. Соба за смештај лица са телесним инвалидитетом не постоји.

Болесничке собе у стационару су величине по око 18 m², једна са пет, а друга са шест кревета (4 обична и један кревет на спрат). Собе имају заједнички санитарни чвор у којем је присутна влага, а хигијена санитарног чвора је лоша и осећа се непријатан мирис. У собама се налази одговарајући бројеви касета за личне ствари. Поред болесничких соба, у склопу стационара налази се просторија за дневни боравак.

Завод три има амбуланте, о то:

1. Амбуланту у објекту притворске јединице

Смештена је у приземљу објекта и чини има посебан блок за рад здравствене службе. У овом блоку који није у потпуности архитектонски одвојен од осталих јединица у овом објекту, налазе се чекаоница, амбуланта, превијалиште, стоматолошка ординација, као и просторија за чување и поделу лекова.

Амбуланту чини засебна просторија, површине око 16 m², у добром је стању, хигијена је добро одржавана. Амбуланта је опремљена је стандардним намештајем, а од опреме поседује: вагу са висиномером, стетоскоп, апарат за мерење крвног притиска, електрокардиограм, амбу балон,

¹⁰⁰ ЗИКС, члан 116. став 2. тачке 1. и 5.

отоскоп, ларингоскоп са тубусима, апарат за одређивање шећера у крви, траке за анализу урина на присуство кетонских тела.

У превијалишту се налази потребан намештај и основна опрема и прибор за превијање. У просторији превијалишта присутна је местимично влага по зидовима, а хигијена у просторији је добра.

2. Амбуланту у објекту „судске“ јединице

Смештена је у приземљу објекта у коме су смештена осуђена лица. Чини је засебна просторија, површине око 12 m², која није наменски опремљена за амбуланту, нити има одговарајућу чекаоницу. У овој просторији се налази минимална и недовољна количина опреме, а објашњено је да се за све „озбиљније“ интервенције користи амбуланта у притворском објекту.

3. Амбуланту у објекту полуотвореног одељења и смештаја прекршајно кажњених

Смештена је у приземљу објекта, уз болесничке собе које чине стационар. Чини је просторија, површине око 20 m². Амбуланта је стандардно опремљена намештајем и болесничким лежајем („стречер“). У овој простори се обављају специјалистички лекарски прегледи и врше „мале хируршке интервенције“.

Службена лица наводе да недостају боце са кисеоником, опрема за инхалациону терапију, као и дефибрилатор.

Завод нема посебну просторију за издвајање оболелих.

Завод има стоматолошку ординацију, чини је једна просторија површине око 16 m², налази се у добром стању, хигијена је добра, влага није присутна. У стоматолошкој ординацији налази се стандардна опрема, уређаји и инструменти. Целокупна опрема, уређаји и инструменти су релативно новији и добро су одржавани. Службена лица наводе да недостаје опрема за рендгенску дијагностику у стоматологији.

УТВРЂЕНО:

Приликом посете, на основу непосредних запажања лекара – члана мониторинг тима, као и на основу изјаве службених лица произилази да у амбуланти Завода недостају: неуролошки чекић и лампа и апарат за давање кисеоника са боцом. Такође, према наводима службених лица потребно је набавити опрему за инхалациону терапију и дефибрилатор.

РАЗЛОЗИ:

Посебна просторија за обављање здравствених прегледа мора имати: одговарајући број столова и столица; сто за преглед; параван за обезбеђење приватности осуђеног; орман за смештај лекова који се закључава; орман за одлагање здравствене документације; стетоскоп; апарат за мерење крвног притиска; неуролошки чекић и лампу; подну лампу за преглед; дигитални глукометар; једнократне тестове за дијабетес; спатуле; стерилизатор; термометар; апарат за давање кисеоника са боцом; АМБУ сет за реанимацију; негатоскоп за преглед рендген филмова; прибор за прву помоћ; хируршки сет инструмената за мале хируршке интервенције у касети; завојни и други потрошни медицински материјал, као и другу неопходну опрему за здравствени преглед и обављање амбулантних интервенција.¹⁰¹

ПРЕПОРУКА:

Завод ће обезбедити сву сада недостајућу опрему. Такође, Завод ће размотрити могућност за набавку остале опреме на чији су недостатак указала службена лица.

2.5.1.5. Апотека, подела лекова и терапије

Завод има посебно место за чување лекова – апотеку, коју чини посебна просторија.

¹⁰¹ Правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 23. став 4

Лекове могу да држе лица лишена слободе у својим касетама уз одобрење лекара; и то се односи на одређене врсте лекова. Лекове лицима лишеним слободе дели искључиво медицински техничар, осим у дане викенда и празника када поделу претходно запакованих лекова врши Служба за обезбеђење. Лицима лишеним слободе се дају искључиво лекови које им је преписао заводски лекар.

Лекар у Заводу надзире рад апотеке и медицинског особља које евидентира, издаје и даје прописану терапију лицима лишеним слободе.

2.5.2. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ

Здравствени прегледи лица лишених слободе у Заводу се обављају сваког радног дана.

Лекарски прегледи се обављају у присуству немедицинског особља само по захтеву лекара из разлога безбедности.

У Заводу је током претходне календарске године обављено 3.136 лекарских прегледа, а у периоду од 01. јануара до 31. маја 2014. године 1.518 лекарских прегледа. Према подацима за 2013. годину произилази да је обављено 21.420 лекарских прегледа. Поред тога, у току 2013. године обављено је 968 психијатријских прегледа, 85 прегледа инфектолога, 130 прегледа хирурга, 167 прегледа интернисте и 321 дерматолога.

2.5.2.1. Прегледи по пријему

Први лекарски преглед по пријему лица лишеног слободе у Завод обавља се по правилу у року од 24 сата од стране лекара. Међутим, с обзиром на радно време лекара, могуће је да лице које је у Завод примљено у петак након истека радног времена буде прегледано тек наредног понедељка, дакле након два и по дана. Уколико овакво новопримљено лице има здравствене тегобе Служба обезбеђења обавештава лекара који ће доћи у току викенда, или се пак позива Служба за хитну медицинску помоћ.

Први лекарски преглед по пријему се састоји од прикупљања анамнестичких података, физикалног прегледа (аускултације срца и плућа и др.), попуњавања упитника за откривање симптома туберкулозе.

У обрасцу „Лист општег лекарског прегледа“, у поглављу 5. које је предвиђено за евидентирање „садашње болести и објективног прегледа при пријему“, у подпоглављу „Објективни преглед“ штампан је текст који подразумева нормалан налаз.

На овај начин лекару који врши први преглед након пријема у Завод не оставља се могућност да у појединим случајевима, у складу са објективно установљеним медицинским чињеницама, уписује налаз који одступа од нормалног.

УТВРЂЕНО:

У обрасцу „Лист општег лекарског прегледа“, у поглављу 5. које је предвиђено за евидентирање „садашње болести и објективног прегледа при пријему“, у подпоглављу „Објективни преглед“ штампан је текст који подразумева нормалан налаз чиме се исти прејудира, а лекару отежава да у складу са објективно установљеним медицинским чињеницама, уписује налаз који одступа од нормалног.

РАЗЛОЗИ:

Здравственом раднику који прегледа и лечи осуђеног гарантује се и обезбеђује пуна професионална независност, сагласно закону и етичком кодексу¹⁰².

ПРЕПОРУКА:

Окружни затвор у Новом Саду ће изменити образац „Лист општег лекарског прегледа“, у поглављу 5. које је предвиђено за евидентирање „садашње болести и објективног прегледа при пријему“, у подпоглављу „Објективни преглед“ на тај начин што ће из обрасца уклонити штампани текст који подразумева и прејудицира нормалан налаз.

2.5.2.2. Редовни (периодични) прегледи

Редовни (периодични) прегледи лица лишених слободе се не обављају од априла 2013. године. Објашњено је да се прегледи не обављају због недостатка кадрова у Служби за здравствену заштиту (види 2.5.1.3.).

Када су вршени редовни (периодични), лекарски налази су уношени у здравствени картон лица лишених слободе.

УТВРЂЕНО:

Редовни (периодични) прегледи лица лишених слободе се не обављају.

РАЗЛОЗИ:

Лекар у заводу дужан је да управнику завода у писменој форми подноси периодичне извештаје о здравственом стању осуђених.¹⁰³

ПРЕПОРУКА:

С обзиром на то да је лекар у заводу дужан да управнику завода у писменој форми подноси периодичне извештаје о здравственом стању осуђених, а како би се утврдило здравствено стање лица лишених слободе, неопходно је обављати њихове периодичне лекарске прегледе. Стога, имајући у виду расположиве професионалне ресурсе у Служби за здравствену заштиту у Заводу ће се изградити план и приступити редовним (периодичним) прегледима лица лишених слободе.

Ови прегледи морају минимално садржати елементе првог лекарског прегледа, а по потреби, у складу са здравственим стањем осуђеног лица, предузеће се и друге потребне мере.

У вези са налазима установљеним при редовном (периодичном) прегледу у писменој форми ће се известити управник завода.

2.5.2.3. Прегледи по захтеву

Уколико лице лишено слободе сматра да је болесно и жели да се прегледа од стране лекара, оно своје име записује на „цедуљицу“ коју ујутро даје медицинском техничару при подели терапије; није неопходно да се на „цедуљици“ наведе разлог због којег се тражи лекарски преглед. Медицински техничари по подели терапије, на основу прикупљених „цедуљица“ преко Службе за обезбеђење позивају лица лишена слободе која су се јавила за лекарски преглед, а лекар обавља њихов преглед. Уколико је неком лицу лишеном слободе неопходан хитан преглед, односно жели да се јави на преглед након што је медицински техничар прикупио „цедуљице“, контактира Службу обезбеђења, а припадници ове Службе обавештавају Службу за здравствену заштиту.

¹⁰² Закон о извршењу кривичних санкција, члан 24. став 6.

¹⁰³ ЗИКС, члан 116. став 1 тачка 1.

Медицинско особље тврди да се по утврђеној процедури, лице лишено слободе које сматра да је болесно и жели да се прегледа, доводи код лекара на преглед најкасније у року од једног дана. Уколико је захтев за преглед упућен ван радног времена уочи викенда преглед ће бити извршен током ванредног доласка приправног доктора викендом, а у хитним случајевима овакве прегледе врши служба за хитну медицинску помоћ.

Уколико је потребно извршити специјалистички преглед у здравственој установи ван Завода, преглед се обавља се у Дому здравља Нови Сад или Ургентном центру или другим организационим јединицама Клиничког центра Војводине у Новом Саду. Хитни прегледи ван Завода се обављају без ограничења, када се за њима укаже потреба. Уколико је у питању специјалистички преглед који није хитан, или следећи (поновни) специјалистички преглед, време за преглед се заказује у складу са праксом локалне здравствене службе, обично 30 - 45 дана унапред. Крајем недеље (четвртак/петак) предају се Служби за обезбеђење спискови са терминима заказаних прегледа ван Завода за наредну седницу о чему се сачињава службена белешка. Међутим, у пракси се дешава да када дође дан заказаног прегледа лице лишено слободе на овај преглед не буде упућено уз образложење да Служба обезбеђења нема кадровске и/или техничке (возило) могућности за спровод. У оваквој ситуацији, заказани преглед се не реализује и заказује се наредни термин чиме је лице лишено слободе ограничено у доступности здравственој заштити.

У вези са прегледима ван Завода воде се две посебне евиденције (1) свеска заказаних специјалистичких прегледа изван Завода и (2) Свеска необављених специјалистичких прегледа изван Завода (види 2.5.1.2.):

1. Увидом у Свеску необављених специјалистичких прегледа изван Завода види се да у току 2014. године нису обављени претходно заказани специјалистички лекарски прегледи изван Завода укупно 53 пута и то: у јануару за једног пацијента (22.1.), у фебруару за два пацијента (12. и 28. 02. у по једном случају), у марту за девет пацијената (06., 07., 26. и 27. 03. за по једног пацијента, 28. 03. за два пацијента, а 31. 03. за три пацијента), у априлу за осам пацијената (01. и 03. 04. за по два, а 04. 04. за четири пацијента), у мају за дванаест пацијената (05., 19. 27. и 30. 05. за по једног пацијента, 22. 05. за два пацијента, а 06. и 8. 05. за по три пацијента), у јуну за десет пацијената (09. 06. за једног, 04. и 10. 06. за по два пацијента, а 16. 06. за пет пацијената), у јулу за пет пацијената (09. 07. за једног, а 07. и 11. 07. за по два пацијента), у августу за пет пацијената (21. 08. за једног, а 22. и 28. 08. за по два пацијента), а у септембру за једног пацијента (22. 09.);
2. Увидом у месечне извештаје о раду Здравствене службе које начелник Службе подноси једном месечно подноси управнику Завода за период од 01. јануара до 30. септембра 2014. године утврђено је да је ван Завода обављено: Општи лекарски прегледи – 0; Стоматолошки прегледи – 25; Психијатријски прегледи – 30; Интернистички преглед – 33; Лабораторијски прегледи – 38; Гинеколошки прегледи – 13; Остало – 16.

2.5.2.4. Прегледи у посебним случајевима

У Заводу се не одређује нити спроводи мера смештаја у посебну просторију без опасних ствари.

Лекар прегледа осуђеног пре одређивања мере усамљења, као и пре упућивања у самицу; у овом прегледу, по наводима службених лица, учествује и психијатар. Лекар прегледа свакодневно осуђеног у току извршења мере упућивања у самицу, уписује налазе и мишљења у књигу извршења дисциплинских мера упућивања у самицу.

Лекар посебно не надзире здравствено стање лица смештених под појачан надзор.

Лице према којем је примењена мера принуде Служба за обезбеђење уобичајено доводи на преглед код лекара одмах по примени мере принуде, а лекар га прегледа одмах по довођењу. Налаз у вези са извршеним прегледом уписује се у здравствени картон лица лишеног слободе према коме је примењена мера принуде, као и у посебан извештај лекара. Извештај лекара о

прегледу се доставља управнику Завода. Извештај не садржи наводе лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреда нити садржи мишљење лекара о повезаности примењене мере и насталих повреда. Лекар поново прегледа то лице између 12-тог и 24-тог сата од примене мере.

Лекар прегледа свакодневно лице лишено слободе који одбија храну или воду.

Извршен је увид у лекарски извештај након примене мере принуде за осуђеног Б. А.

УТВРЂЕНО:

Анализом медицинске документације за осуђеног Б. А. као и његовим непосредним прегледом који је учинио експерт тима Националног механизма за превенцију – специјалиста за судску медицину, утврђено је да су телесне повреде углавном описане у лекарском извештају, а у вези са првим лекарским прегледом који је извршен након примене средства принуде. Међутим, бројност, опсежност, локализација, распоред и карактер установљених повреда код осуђеног упућују на закључак да је при примени средстава принуде дана 07. октобра 2014. године коришћена непропорционална сила која није имала за циљ савладавање отпора осуђеног, већ је у конкретном случају примена силе имала обележја намерног наношења телесних повреда.

РАЗЛОЗИ:

Стандард Европског комитета за спречавање мучења је да се приликом регистровања повреда забележи податак од прегледаног лица о начину настанка повреда, као и лекарски закључак о томе^{104,105}.

Европски комитет за спречавање мучења у извештају Италији наводи да се не сме користити више силе осим оне стриктно потребне и пропорционалне како би се агитирани и/или насилни затвореник ставио под контролу¹⁰⁶. Такође, став је овог комитета да се физичка снага и средства принуде никада не смеју користити за кажњавање¹⁰⁷.

ПРЕПОРУКА:

Лекар у Заводу ће без одлагања у свим случајевима телесног повређивања, без обзира на то под којим околностима је дошло до повређивања, у прописаној медицинској документацији, у складу са правилима медицинске струке детаљно описати све телесне повреде.

Управник Завода ће без одлагања предузети мере да се сваки случај примене средстава принуде анализира на основу потпуне медицинске документације како би се на несумљив начин утврдило да ли је коришћена минимална сила у датим околностима, односно како би се утврдило да ли је примена средстава принуде коришћена као прилика да се лице лишено слободе казни. У вези са тим, управник Завода ће обезбедити:

- (1) обуку за припаднике Службе обезбеђења о безбедним техникама за физичко спутавање уз минимално коришћење силе;
- (2) упозорити све запослене у Заводу да коришћење средстава принуде изван прописима утврђених оквира, било да је у питању непропорционално коришћење средстава принуде или њихово коришћење у сврху кажњавања лица лишеног слободе предствља злостављање, те да овакви случајеви подлежу дисциплинској и кривичној одговорности за службена лица;
- (3) за конкретни случај осуђеног Б. А. предузети мере против службених лица из своје надлежности у вези са препоруком под тачком 2, и обавестити надлежно јавно тужилаштво.

¹⁰⁴ 3rd General Report [CPT/Inf (93) 12], § 51

¹⁰⁵ 23rd General Report (2012/2013) § 74

¹⁰⁶ Италија: посета 2008 [CPT/Inf (2010) 12]; § 57.

¹⁰⁷ Јерменија: посета 2006 [CPT/Inf (2007) 47]; § 42.

2.5.3. ЛЕЧЕЊЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Лечење осуђеног се спроводи искључиво уз његов пристанак. У случају одбијања предложеног лечења, осуђени о томе сачињава писмену изјаву.

2.5.3.1. Лечење и интервенције у заводу

У Заводу се пружа следећа здравствена заштита (лечење и интервенције): лекарски прегледи из домена опште медицине, даје се ампулирана терапија и врше се превијања. Такође, врше се мале хируршке интервенције, а доступни су специјалистички лекарски прегледи инфектолога, дерматовенеролога, специјалисте за интерну медицину и неуропсихијатра.

Лекар према изјави службених лица свакодневно прегледа лице које је болесно.

Извршен је увид у писмену изјаву осуђеног Б. А. о одбијању предложене мере лечења, као и на основу увида у медицинску документацију за осуђеника С. З., који је затечен у болесничкој соби утврђено је да ово осуђено лице примљено у Завод дана 03. марта 2014. године те да је након првог лекарског прегледа, као и специјалистичког прегледа психијатра, који је обављен 05. марта 2014. године, утврђено да се ради о особи са тешким менталним поремећајем. Овај осуђени прегледан је, према подацима из медицинске документације, последњи пут дана 23. јуна 2014. године. Према томе, оболело лице лишено слободе није прегледан ни једном у временском периоду од око месеца.

2.5.3.2. Лечење и интервенције ван завода

Лица лишена слободе се упућују на лечење или интервенцију ван Завода у оближњу здравствену установу, у случајевима акутних хируршких обољења и увек када је неопходно извршити специјалистички лекарски преглед, као и ради спровођења дијагностике (рендген, ултразвук и др.). При остваривању ове здравствене заштите, по наводима лекара, има проблема због недовољног броја службених лица у Заводу и/или недовољног броја возила за спровод.

Лица лишена слободе се упућују на лечење или интервенцију у Специјалну затворску болницу у случајевима менталних обољења. Нема проблема у сарадњи са Специјалном затворском болницом.

Извршен је увид у:

1. *Свеску необављених специјалистичких прегледа изван Завода види се да у току 2014. године нису обављени претходно заказани специјалистички лекарски прегледи изван Завода укупно 53 пута.*
2. *месечне извештаје о раду Здравствене службе које начелник Службе подноси једном месечно подноси управнику Завода за период 01. јануар- 30. септембар 2014.г утврђено је да је ван Завода пружено укупно 210 здравствених услуга.*

Имајући у виду претходно наведене податке закључује се да је у периоду од 9 месеци било укупно заказано 263 здравствене услуге ван Завода од чега није реализовано 53 здравствене услуге, односно 20% или свака пета здравствена услуга.

УТВРЂЕНО:

У Заводу се око 20% претходно заказаних прегледа (које је уобичајено потребно заказати око 30-45 дана унапред) не реализује због недовољног броја службених лица у Заводу и/или недовољног броја возила за спровод.

РАЗЛОЗИ:

Кадгод је потребно да затвореници буду хоспитализовани или прегледани од специјалисте у болници њих треба превести без одлагања и на начин који је у складу са њиховим здравственим стањем.¹⁰⁸

ПРЕПОРУКА:

Окружни затвор Нови Сад ће обезбедити благовремено спровођење лица лишених слободе на заказане специјалистичке прегледе и друге медицинске интервенције у здравственим установама ван Завода.

2.5.3.3. Стоматолошка заштита

Лицима лишеним слободе се стоматолошка заштита пружа у Заводу и то: прва стоматолошка помоћ у хитним случајевима и вађење зуба, а у току првих девет месеци 2014. године извршено је 1.608 стоматолошких прегледа; у току 2013. године обављено је 2.490 стоматолошких прегледа.

Поправке зуба и протетске услуге не пружа доктор стоматологије запослен у Заводу. Ове услуге доступне су лицима лишеним слободе по одобрењу управника Завода и надлежног судије (за лица у притвору), када најчешће у Заводску стоматолошку амбуланту долази по избору и о трошку лица лишеног слободе изабрани доктор стоматологије.

Након пријема у Завод врши се систематски стоматолошки преглед и отвара се картон. Међутим, приликом отпуста из Завода не врши се систематски стоматолошки преглед, нити се врше периодични стоматолошки прегледи осуђених.

Стоматолошка заштита се пружа и ван Завода и то у случају када је потребно извршити рендгенско снимање зуба, као и ради хируршких интервенција (орална хирургија), а то је у току првих девет месеци 2014. године извршено 25 пута. У овим случајевима лица лишена слободе упућују се на Клинику за стоматологију и оралну хирургију.

УТВРЂЕНО:

У Окружном затвору Нови Сад се не обављају стоматолошки периодични прегледи, а интервенције се углавном свде на вађење зуба.

РАЗЛОЗИ:

Осуђеном се мора омогућити здравствена заштита из области стоматологије. Завод који има стоматолошку амбуланту обезбеђује одговарајућу опрему, прибор и материјал за лечење, поправку и вађење зуба¹⁰⁹.

ПРЕПОРУКА:

У Окружном затвору Нови Сад обављаће се редовни стоматолошки периодични прегледи у периодима не дужим од 12 месеци, а стоматолошке интервенције се неће сводити углавном на вађење зуба, већ и на поправку, односно пломбирање, као и на друге стоматолошке услуге.

2.5.3.4. Лечење душевно оболелих лица

Нема поузданих података о томе да ли је евентуално и колико душевно оболелих лица лишених слободе смештено у Заводу. У начелу, према наводима лекара, постојећи услови лечења и третмана у Заводу у односу на посебне потребе душевно оболелих нису одговарајући.

¹⁰⁸ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења (2002) 3 - Rev. 2010, тачка 37

¹⁰⁹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 32., став 1. и 3.

Током првог лекарског прегледа по пријему у Заводу лекар обраћа посебну пажњу на то да ли је прегледано лице душевно оболело (лице са менталним поремећајем).

Психијатар у интервалима не дужим од три месеца не прегледа лица лишена слободе у циљу утврђења да ли су нека од њих душевно оболела.

Приликом обиласка стационара у Заводу идентификован је пацијент С. З. стар 36 година који је на издржавање казне затвора примљен дана 03. марта 2014. године. Увидом у здравствени картон именованог утврђено је да су у рубрици „раније болести“ наведене шифре дијагноза Ф19.0¹¹⁰ и Ф17.0¹¹¹; наведено је и да је лечен у Новом Кнежевцу и у Новом Саду. Исте болести, односно шифре, означене су и у рубрици „Садашња болест и објективни преглед при пријему“; поред тога, у овој рубрици наведено је да волује од бронхијалне астме, а уписана је и шифра дијагнозе Ф32.8¹¹². При првом прегледу по пријему у Завод види се да су измерени крвни притисак и фреквенција срчаног рада („пулс“), те да је извршена аускултација срца и плућа и том приликом установљен нормалан налаз; такође, констатовано је присуство тетоважа. Одређено је узимање медикамената (рисперидон 1мг - 1+0+1; Ефтил 500 - 1+1+1; Бенседин 10мг - 1+1+1; алпразолам 1мг - 0+0+1; и миансерин хидрохлорид 30мг- 0+0+1), дат је предлог да се смести у „болесничку собу“, упућен је неуропсихијатру и дата је оцена да је „неспособан за рад“.

Специјалистички преглед неуропсихијатра обављен је око два дана након пријема у Завод (05. 03. 2014.) када је констатовано: „Вечерња доза лека јака, поспаност. Неуролепсија сусп.“. Том приликом дат је закључак – дијагноза у виду шифре „Ф29“¹¹³. Одређено је да узима лекове (рисперидон 1мг - 1+0+1; Ефтил 500 - 1/2+0+1/2; алпразолам 1мг - 0+0+1; и миансерин хидрохлорид 30мг- 0+0+1/2), те је препоручен контролни преглед психијатра за 2 месеца.

Међутим, већ око недељу дана касније, дана 12. марта 2014. године, обављен је контролни психијатријски преглед због тога што се жали на „несаницу“ и „слабу концентрацију“. Утврђена је „блага нарколепсија“, наведена је идентична шифре дијагнозе („Ф29“), коригована је медикаментна терапија (рисперидон 1мг - 1+0+1; бипериден 2мг- 1+0+0; Ефтил 500 - 1/2 +0+1/2; алпразолам 1мг - 1+0+1; и миансерин хидрохлорид 30мг- 0+0+1) и препоручен је контролни преглед психијатра за 2-3 месеца.

Наредни контролни преглед психијатра уследио је 28. маја 2014., односно око два и по након претходног прегледа. Овом приликом се наводи како је васпитачима говорио да је „депресиван“ и да му „наићу мисли да се убије“. Наведено је да се при прегледу „вербално дистанцира од суицидалних идеја“. Након овог прегледа наведена је идентична шифре дијагнозе као и претходно („Ф29“), коригована је медикаментна терапија (рисперидон 2мг - ½ +0+1; бипериден 2мг- 1+0+0; Ефтил 500 - 1+0+1/2; алпразолам 1мг - 1+0+1; и миансерин хидрохлорид 30мг- 0+0+1) и препоручен је контролни преглед психијатра за 1-2 месеца.

Из здравственог картона се не види да је овај препоручени контролни преглед психијатра извршен, а види се да је последњи лекарски преглед евидентиран дана 23.06.2014. године. Дакле, пацијент који је смештен у собу за оболеле - стационар, где је и затечен у време посете, није прегледан ни једном у временском периоду од око три и по месеца.

УТВРЂЕНО:

У Заводу су смештени на извршењу казне затвора осуђени са тешким менталним поремећајима¹¹⁴, иако у Заводу не постоје одговарајући услови за њихово лечење и третман.

¹¹⁰ Душевно поремећаји и поремећаји понашања узроковани употребом више психоактивних супстанци и других дрога

¹¹¹ Душевно поремећаји и поремећаји понашања узроковани употребом дувана

¹¹² Друге депресијске епизоде

¹¹³ Неорганско душевно обољење, неозначено (Psychosis non organica, non specificata)

¹¹⁴ Оболели од хроничног психотичног поремећаја из групе F20 - F29, по Десетој ревизији

Међународне класификације болести Светске здравствене организације

РАЗЛОЗИ:

Свако има право на заштиту свог физичког и психичког здравља.¹¹⁵

Грађанин Републике Србије, као и друго лице које има пребивалиште или боравиште у Републици, има право на здравствену заштиту, у складу са законом и дужност да чува и унапређује своје и здравље других грађана, као и услове животне и радне средине.¹¹⁶

Осуђени има право на здравствену заштиту у складу са законом који уређује здравствену заштиту и одредбама овог закона¹¹⁷. Осуђени коме се у заводу не може пружити одговарајућа здравствена заштита, на предлог лекара, упућује се у Специјалну затворску болницу или другу здравствену установу, а трудница ради порођаја у породилиште¹¹⁸.

Лица која су душевно оболела и чије душевно стање не дозвољава да буду у затвору смештају се у специјалну установу. Болесни затвореници којима је потребно специјалистичко лечење преместити у специјалне институције или цивилне болнице уколико такво лечење није могуће обезбедити у затвору. Постојаће специјализовани заводи или одељења под медицинском контролом за посматрање и лечење затвореника који болују од душевних поремећаја или абнормалности.¹¹⁹

Особе којима је потребно психијатријско испитивање и/или лечење, без обзира на њихов правни статус, треба да буду испитиване и/или лечене у медицинској установи.¹²⁰

Оболели осуђени треба да се чува и збрињава у болничкој установи која је адекватно опремљена и има за то обучено особље. Ова установа може бити цивилна психијатријска болница или специјализовано опремљена психијатријска установа унутар затворског система. Такође, констатује се да је често продужено време чекања да би се остварио неопходни трансфер осуђеника у одговарајућу установу. Трансфер особе која треба да буде смештена у психијатријску установу има се сматрати највишим приоритетом.¹²¹

Нелечени психијатријски пацијент у затвору води примени *ad-hoc* мера које лако могу представљати нечовечан и понижавајући третман.¹²²

Осуђени са тешким менталним поремећајима који су смештени у заводима за извршење кривичних санкција у којима не постоје одговарајући услови за њихово лечење и третман, без одлагања ће се упутити у Специјалну затворску болницу или у другу одговарајућу здравствену установу, или преместити у други завод за извршење кривичних санкција у ком постоје одговарајући услови. У складу са расположивим могућностима, у појединим заводима за извршење кривичних санкција формираће се посебна одељења у којима ће постојати услови за одговарајуће лечење и третман осуђених са тешким менталним поремећајима¹²³.

ПРЕПОРУКА:

Окружни затвор Нови Сад ће све осуђене са тешким менталним поремећајима без одлагања упутити у Специјалну затворску болницу или у другу одговарајућу здравствену установу.

Особе са тешким менталним поремећајима ће се у будуће смештати у Окружни затвор Нови Сад искључиво ако се у Заводу накнадно створе услови за њихово одговарајуће лечење и третман.

¹¹⁵ Устав Републике Србије, члан 68. став 1.

¹¹⁶ Закон о здравственој заштити, члан 3.

¹¹⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, члан 113. став 1.

¹¹⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, члан 113. став 3.

¹¹⁹ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Рес (2006) 2, тачке 12.1, 46.1 и 47.1

¹²⁰ Извештај Европског комитета за спречавање мучења о посети БЈРМ 2010. г., тачка 93.

¹²¹ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења (2002) 3 - Rev. 2010, тачка 43

¹²² Извештај Европског комитета за спречавање мучења о посети Турској 2004. г., тачка 83

¹²³ Препорука Заштитника грађана, 12 - 3698 /11

2.5.4. ПОСЕБНИ АСПЕКТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

2.5.4.1. Заразне болести

По наводима лекара, у Заводу нису смештена лица лишена слободе оболела од хепатитиса Б, док је смештено око 23 лица лишена слободе која су оболела од хепатитиса Ц. Нема оболелих од ХИВ.

По наводима лекара, у Заводу се повремено појаве вашке и шуга и тада се осуђеници смештају у болесничку собу. У току 2014. године евидентирана су 4 оболела лица од шуге.

Оболели од хепатитиса Ц и Б и ХИВ-а се не издвајају од осталих лица лишених слободе.

У Заводу није обавезно тестирање на заразне болести. Међутим, у оквиру амбулантног саветовалишта, постоји могућност добровољног поверљивог саветовања и тестирања (ДПСТ) на крвно-преносиве болести. Ову услугу је према извештају за 2013. годину користило 222 лица лишених слободе. У току 2013. године у Заводу су боравила 3 лица лишена слободе оболела од туберкулозе, 65 оболелих од хепатитиса Ц, 2 оболела од хепатитиса Б, и 1 лице оболело од гонореје. У случају откивања инфекције хепатитис Ц вирусом лице лишено слободе упућује се на специјалистички преглед код инфектолога који је као консултант ангажован у Заводу.

2.5.4.2. Болести зависности

По наводима лекара, процена је да је у Заводу број некадашњих зависника од психоактивних супстанци око 35%. У Заводу не постоји посебно одељење за одвикавање од психоактивних супстанци.

По наводима лекара, присуство психоактивних супстанци - дроге у Заводу углавном није проблем. Повремено буде случајева коришћења „траве“.

Зависници који су пре пријема у Завод били укључени у програм метадонске супституционе терапије, имају могућност да и током боравка у Заводу наставе са узимањем прописане терапије. Метадон за лица која су регистрована у Метадонском центру у Новом Саду доноси медицински техничар запослен у Заводу. За лица лишена слободе - зависнике који су метадон подизали по налогу надлежног психијатра, а ван подручја Метадонског центра Нови Сад (нпр. Бечеј, Бачка Паланка, Инђија, Шабац и др.) метадон доноси родбина по налогу надлежног психијатра. Тренутно је 15 лица лишених слободе на терапији метадоном, док су 2 лица лишена слободе на терапији бупренорфином. У току 2013. године у Заводу је било 52 лица лишених слободе на терапији метадоном.

За зависнике је организован саветодавни рад, а у оквиру третмана, уз подршку Глобалног фонда, изводе се радионице.

У периоду од 01. јануара до 07. октобра 2014. године тестирано је 130 лица лишених слободе на психоактивне супстанце и то сви путем посебних мера, а добровољног тестирања није било. Код 115 тестираних лица резултат је био негативан, а код 5 позитиван (2 тестирана су била позитивна на тетрахидроканабинол (ТХЦ), 9 на бензодиазепине, 2 на метадон и бензодиазепине и по један на амфетамин, односно на бензодиазепине и барбитурате). У току 2013. године извршено је укупно 106 тестирања на психоактивне супстанце.

Током 2013. године у Заводу је било 628 лица лишених слободе оболелих од алкохолизма.

Књига евиденције тестирања на психоактивне супстанце се води од новембра 2013. године.

2.5.4.3. Повређивања

У Заводу се води посебна евиденција о повредама осуђених - књига повреда, води је Служба за здравствену заштиту, с тим да се случајеви самоповређивања не евидентирају (о вођењу евиденција о повредама осуђених - књига повреда види више под 2.5.1.2. - Здравствене евиденције).

Уочено је да се у медицинској документацији не уписује навод повређеног о настанку повреде, нити мишљење лекара о повезаности навода повређеног о настанку повреде и насталих повреда.

Током разговора, лекар је навео да у току претходне календарске године и током ове године ни у једном случају није дошао до знака или индикације да се са лицима лишеним слободе поступа насилно.

Извештаји лекара о обављеним лекарским прегледима након примене мера принуде који се достављају управнику Завода не садрже наводе лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреда и мишљење лекара о повезаности примењене мере и насталих повреда.

УТВРЂЕНО:

У медицинској документацији се не уписује навод повређеног о настанку повреде, нити мишљење лекара о повезаности навода повређеног о настанку повреде и насталих повреда.

РАЗЛОЗИ:

Лекар у заводу дужан је да води посебну евиденцију о повредама осуђених и обавештава управника завода о било ком знаку или индикацији да се са осуђеним поступа насилно.¹²⁴

Извештај лекара садржи и наводе лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреда и мишљење лекара о повезаности примењене мере и насталих повреда.¹²⁵

ПРЕПОРУКА:

У Окружном затвору Нови Сад ће се у медицинској документацији уписивати наводи повређеног о настанку повреде као и мишљење лекара о повезаности навода повређеног о настанку повреде и насталих повреда, а у случају индикација да се са осуђеним поступа насилно, лекар ће одмах писаним путем о томе обавестити управника Завода.

2.5.4.4 Штрајк глађу

Под лицем које штрајкује глађу у Заводу се подразумева лице које је објавило да штрајкује глађу. Лекар добија информацију о томе да одређено лице одбија храну или воду од стране Службе за обезбеђење, тако што му у року од неколико сати доставља податак о томе које лице лишено слободе је објавило штрајк глађу, а лекар обавља преглед тог лица у току дана по пријему информације.

Лекар наводи да свакодневно прегледа, односно нуди преглед лицу лишеном слободе које одбија храну или воду, а то констатује у протоколу.

Преглед лица лишеног слободе које одбија храну или воду састоји се од физикалног прегледа и мерења телесне тежине.

¹²⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, члан 103. став 1.

¹²⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, члан 130. став 4.

2.5.4.5. Смртни случајеви

У Заводу није било смртних случајева од 2009. године.

2.5.6. ЗДРАВСТВЕНИ НАДЗОР

2.5.6.1. Надзор над радом завода

Контролу смештаја, хигијену, санитарне и друге услове од којих зависи здравље лица лишених слободе у Заводу лекар обавља, и то: учествујући у састављању јеловника, обилазећи просторије Завода и контролишући хигијену.

Лекар подноси управнику налазе и препоруке о побољшању хигијене Завода и личне хигијене лица лишених слободе, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве лица лишена слободе, и то: „редовно прање и истресање ћебади; редовно изношење смећа из соба и обезбеђивање канте за смеће у собама притвора; проверавање и одржавање хигијене у ТВ салама; појачање хигијене у кухињи, а нарочито у купатилу; санација и кречење соба притвора у приземљу; кречење приземља затвореног одељења и карантина“. Ове препоруке поднете су у писменом облику дана 30. априла 2013. године. Нема података о томе да ли је управник предузео препоручене мере.

Налазе и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене управнику лекар не подноси.

УТВРЂЕНО:

Лекар не подноси управнику налазе и препоруке о побољшању хигијене у Заводу, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве лица лишена слободе.

РАЗЛОЗИ:

Лекар је у обавези да управнику завода у писменој форми даје налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени.¹²⁶

ПРЕПОРУКА:

Лекар ће подносити управнику налазе и препоруке о побољшању хигијене у Заводу, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве лица лишена слободе.

2.5.6.2. Надзор над радом здравствене службе

Надзор над стручним радом здравствене службе, односно лекара у Заводу, Министарство надлежно за здравство није обавило.

¹²⁶ ЗИКС члан 116. став 2 тачка